

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA

ODDELEK ZA PEDAGOGIKO IN ANDRAGOGIKO

DIPLOMSKO DELO

**RAZVOJ INSTITUCIONALNEGA IZOBRAŽEVANJA
ODRASLIH NA SLOVENSKEM V LETIH 1918–1941**

LJUBLJANA, 2016

TINA BRUMEN

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA

ODDELEK ZA PEDAGOGIKO IN ANDRAGOGIKO

DIPLOMSKO DELO

**RAZVOJ INSTITUCIONALNEGA IZOBRAŽEVANJA
ODRASLIH NA SLOVENSKEM V LETIH 1918–1941**

Študijski program:

Pedagogika - D

Mentor: izr. prof. dr. Monika Govekar-Okoliš

TINA BRUMEN

LJUBLJANA, 2016

ZAHVALA

Zahvalila bi se vsem, ki so mi pomagali pri nastajanju moje diplomske naloge.

Iskrena zahvala mentorici izr. prof. dr. Moniki Govekar-Okoliš za svetovanje in pomoč pri pisanju diplomske naloge.

Prav tako se zahvajujem Damjanu Rončeviču in vsem, ki so mi stali ob strani in mi bili opora pri nastajanju te diplomske naloge.

POVZETEK

NASLOV: Razvoj institucionalnega izobraževanja odraslih na Slovenskem
v letih 1918–1941

V diplomskem delu smo opisali razvoj institucij za izobraževanje odraslih na Slovenskem v letih 1918–1941. Na osnovi razpoložljive zgodovinske literature in virov smo prikazali glavne značilnosti zgodovine Slovencev v omenjenem obdobju. Opisali smo bistvene značilnosti takratne države (SHS in Kraljevine Jugoslavije) in ugotovili, da smo imeli Slovenci svojevrsten razvoj gospodarstva, kulture, jezika, idr., nas pa je še posebej zanimalo, kako je bilo z razvojem izobraževanja odraslih. Spoznali smo, da je na tovrstni razvoj pomembno vplivala takratna politika na področju izobraževanja ter obstoječa zakonodaja. Zakonska določila so vplivala na razvoj institucij, ki so omogočale izobraževanje odraslih v omenjenem obdobju. Želeli smo ugotoviti, kdo so bili pobudniki razvoja izobraževanja odraslih in povzeti bistvene vsebine njihovih poglavitnih del. Prav tako smo želeli ugotoviti, katere so bile institucije za izobraževanje odraslih na Slovenskem v letih 1918–1941 in kakšen je bil njihov pomen za razvoj izobraževanja odraslih. Opisali smo bistvene značilnosti delovanja različnih strokovnih nadaljevalnih šol za odrasle ter spoznali, kakšno je bilo izobraževanje delavcev v okviru podjetij. Opisali smo razvoj, značilnosti in pomen ljudskih visokih šol za izobraževanje odraslih na Slovenskem. Prikazali smo razvoj izobraževanja učiteljstva, predvsem njihovo nadaljnje izobraževanje, in ugotovili, kakšne potrebe po znanjih so imeli učitelji. Posebno pozornost pa smo namenili v zadnjem poglavju diplomskega dela izobraževanju odraslih na Primorskem, ker se je odvijalo pod takratno tujo oblastjo (po prvi svetovni vojni je Primorska pripadala Italiji) in je s tem imelo specifično vlogo.

Ključne besede: zgodovina izobraževanja odraslih, zakonodaja, pobudniki, strokovne nadaljevalne šole, izobraževanje delavstva, ljudske visoke šole, izobraževanje učiteljstva, izobraževanje odraslih na Primorskem.

ABSTRACT

TITLE: The development of the institutional adults education in Slovenia
from 1918 to 1941

The undergraduate thesis describes the development of institutions designed for adults education in Slovenia from 1918 to 1941. We have shown the main historical characteristics of the Slovenes based on available historical literature and sources. In addition, we have described essential characteristics of the then state (The State of the Serbs, Croates and Slovenes and The Kingdom of Yugoslavia) and established that the Slovenes underwent a specific development in economy, culture, and language etc. We have been particularly interested in the development of adults education. We have found out that the latter was vitally influenced by contemporary educational policy and existant legislation. The development of institutions which enabled adults education was impacted by statutory provision in the aforementioned period.

We have wanted to establish who the initiators of the development of adults education were and to summarize the essential topics of their major works. Moreover, we have wanted to establish the institutions which existed in Slovenia from 1918 to 1941 providing adults education and to assess their importance for it. We have described essential characteristics of different advanced vocational schools for adults and reveal the character of workers' training within businesses. We have described the development, characteristics, and the imporatnce of higher state adults education in Slovenia. We have presented the development of teaching staff training with the accent on its further training. We have also established the range of its interest for knowledge improvement.

In the last chapter of the thesis we have paid special attention to adults education in Primorska region where it had a special role as it was provided by a foreign authority (after the First World War the Primorska became a part of Italy).

Keywords: the history of adults education, legislation, initiators, vocational advanced schools, working class training, folk high schools, teaching staff training, adults education in Primorska region.

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	1
2. ZGODOVINA SLOVENCEV V LETIH 1918–1941	4
2.1. NOVA ZAKONODAJA NA PODROČJU IZOBRAŽEVANJA 1918–1941.....	6
2.2. ZAKON O NARODNIH ŠOLAH 1929 IN DRUGI ZAKONI.....	8
3. POBUDNIKI IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH V LETIH 1918–1941	8
dr. Dragan Šanda	9
Viljem Rohrman	9
dr. Karl Ozvald	10
dr. Franjo Žgeč	12
Rudolf Mencin.....	14
Franc Wering	14
dr. Josip Hohnjec.....	15
Srečko Kosovel.....	15
4. RAZLIČNE STROKOVNE NADALJEVALNE ŠOLE ZA ODRASLE IN IZOBRAŽEVANJE DELAVCEV V PODJETJIH.....	16
4.1. KMETIJSKE IN GOSPODINJSKE NADALJEVALNE ŠOLE	17
4.2. DEKLIŠKI KROŽKI.....	22
4.3. STROKOVNE - OBRTNE NADALJEVALNE ŠOLE	23
4.4. IZOBRAŽEVANJE DELAVCEV V OKVIRU PODJETIJ.....	26
5. RAZVOJ IN DELOVANJE LJUDSKIH VISOKIH ŠOL (LJUDSKIH VSEUČILIŠČ OZ. LJUDSKIH UNIVERZ).....	29
5.1. LJUDSKO VSEUČILIŠČE V CELJU	30
5.2. LJUDSKA UNIVERZA V MARIBORU	31
5.3. LJUDSKA UNIVERZA V LJUBLJANI	33
5.4. LJUDSKA UNIVERZA V STUDENCIH PRI MARIBORU.....	36
5.5. LJUDSKA UNIVERZA V KRANJU	37

5.6. OSTALE LJUDSKE UNIVERZE IN LJUDSKO VSEUČILIŠČE	38
6. IZOBRAŽEVANJE UČITELJSTVA	43
7. IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH NA PRIMORSKEM	49
8. ZAKLJUČEK	56
9. LITERATURA	62

KAZALO SLIK

Slika 1: Udeleženke gospodinjskega banovinskega tečaja v Begunjah	21
Slika 2: Svečana fotografija. Udeleženke v predpasnikih, z njimi župan Kranjc.....	21
Slika 3: Zapiski s tečaja z jedilniki	21
Slika 4: Kmetijsko gospodinjski tečaj v Cerknici 1931.....	22

KAZALO TABEL

Tabela 1: Delovanje ljudskega vseučilišča oz. ljudskih univerz v Sloveniji v letu 1938/39.....	41
--	----

1. UVOD

Izobraževanje odraslih se je skozi zgodovino spreminjalo, saj je bilo odvisno od razvoja družbe. Razvoj industrije in nove tehnologije je prinašal hitrejši razvoj gospodarskega, znanstveno tehničnega in kulturnega razvoja, kar se je kazalo v spreminjanju razvoja načina življenja in zaposlovanja ljudi. Z razvojem družbe na Slovenskem so se v začetku 20. stoletja pojavile večje spremembe, ki so bile povezane z razvojem industrije. Spoznamo, da so s tovrstnimi spremembami nastale večje potrebe po novih znanjih odraslih, delavcev na različnih strokovnih področjih. To je čas, ko se začne že »množično načrtno izobraževanje odraslih, delavcev, ki so z različnimi strokovnimi tečaji in seminarji hitro pridobili potrebno znanje... izobraževanje je postalo temeljna dejavnost ne le z vidika posameznika, temveč tudi z vidika družbe.« (Govekar-Okoliš 2008, str. 33–34). Zato nas še posebej zanima, katere institucije za izobraževanje odraslih so bile na Slovenskem v letih 1918–1941 in kakšen je bil njihov pomen za razvoj izobraževanja odraslih.

Glavni namen diplomskega dela je ugotoviti, kakšen je bil razvoj institucionalnega izobraževanja odraslih po prvi svetovni vojni, od leta 1918 do 1941 na Slovenskem. Odkriti želimo, kakšne so bile v tem času možnosti za izobraževanje odraslih in kako je to potekalo znotraj posameznih institucij.

Diplomsko delo je sestavljeno iz več delov. Gre za zgodovinsko raziskavo, v kateri bomo prikazali bistvene značilnosti razvoja institucionalnega izobraževanja odraslih na Slovenskem v letih od 1918 do 1941.

V prvem delu diplome bomo najprej predstavili kratek opis zgodovine Slovencev v državi »Slovencev, Hrvatov in Srbov« in »Srbov, Hrvatov in Slovencev« (SHS) ter od leta 1929 dalje v Kraljevini Jugoslaviji.

V drugem delu bomo opisali zakonodajo, ki je pomembno vplivala na razvoj izobraževanja odraslih v omenjenem času od 1918–1941.

V tretjem delu diplome bomo opisali, kdo vse so bili pobudniki za razvoj izobraževanja odraslih. Zanimajo nas njihova dela in prizadevanja ter razvoj različnih institucij in oblik za izobraževanje odraslih.

V četrtem poglavju bomo opisali različne strokovne nadaljevalne šole za odrasle, dekliške krožke in predstavili značilnosti izobraževanja delavcev v podjetjih na Slovenskem v letih od 1918–1941. Najprej bomo opisali kmetijske in gospodinjske nadaljevalne šole, pod katere so spadali tudi dekliški krožki. Zanimalo nas bo, kako so te institucije nastale, čigava domena naj bi bilo ustanavljanje takih šol, kako je bilo predvideno poučevanje, v katerem času naj bi potekal pouk, kaj naj bi se poučevalo (teoretični in praktični del), kje vse so se te šole ustanovljale, kakšni so bili pogoji za ustanavljanje le-teh, kakšen je bil obisk šol v nekem obdobju.

V nadaljevanju bomo opisali različne strokovno - obrtne nadaljevalne šole. Zanimalo nas bo, kdaj so bile te šole ustanovljene, na koga so padli stroški ustanavljanja in vzdrževanja, komu so bile namenjene, kako je potekal pouk v njih, s kakšnimi problemi so se srečevali tisti, ki so obiskovali tovrstne šole, kakšni so bili pogoji za vpis na njih, itd..., v kolikor so nam bili razpoložljivi viri. Na koncu tega poglavja pa bomo prikazali tudi, kakšno je bilo izobraževanje delavcev v okviru takrat nastalih podjetij. Zanimalo nas bo, zakaj je prišlo do tovrstnega izobraževanja, kako so se delavci organizirali in kaj je bil njihov namen.

V petem poglavju se bomo posvetili institucijam za izobraževanje odraslih, ki so nastale pri nas v omenjenem času po zgledu danskih Ljudskih visokih šol. Pri tem ne moremo mimo dveh pomembnih pobudnikov za razvoj omenjene institucije, to sta bila dr. Karl Ozvald in dr. Franjo Žgeč. Nadalje se bomo osredotočili na razvoj in delovanje teh institucij, ki so na slovenskih tleh imele različna imena (*Ljudske visoke šole, Ljudska vseučilišča in Ljudske univerze*). Razdelili jih bomo glede na kraj, kjer so bile ustanovljene. Zanimalo nas bo posebej, kje in kdaj so bile ustanovljene, kdo jih je financiral, kaj je bil njihov namen oz. komu so bile namenjene, kako so bile obiskane, kaj se je na njih poučevalo, kdo je na njih predaval in katere oblike in metode so bile prisotne na omenjenih institucijah. To bomo opisali bolj natančno le za nekatere tovrstne institucije, za katere smo pridobili ustrezne primarne in sekundarne vire.

V šestem poglavju se bomo posvetili izobraževanju učiteljstva, ki se je v tem obdobju pojavilo kot reakcija zaradi zahteve po ustanovitvi nadaljevalnih šol, na katerih naj bi poučevalo učiteljstvo, ki naj bi bilo za to posebej usposobljeno. Zanimalo nas bo, kje vse so se učitelji izobraževali izven rednega šolskega vsakdanjega dela, kakšne so bile vsebine, kakšna je bila udeležba in kaj so učitelji sami naredili v tej smeri (aktivnost učiteljev).

V zadnjem, sedmem poglavju diplome pa se bomo dotaknili še izobraževanja odraslih na Primorskem, ker je imelo to področje specifičen položaj, saj je ta del ozemlja že po prvi svetovni vojni pripadel Italiji.

Cilji diplomskega dela so naslednji:

- spoznati bistvene značilnosti zgodovine Slovencev v letih 1918–1941,
- ugotoviti vpliv takratne zakonodaje na področju izobraževanja na razvoj institucionalnega izobraževanja odraslih,
- ugotoviti, kdo so bili pobudniki izobraževanja odraslih na Slovenskem v letih 1918–1941,
- spoznati razvoj in značilnosti strokovnih nadaljevalnih šol za odrasle (kmetijske in gospodinjске nadaljevalne šole, dekliške krožke, strokovne-obrtne nadaljevalne šole in izobraževanje delavstva v podjetjih,
- ugotoviti katere so bile značilnosti razvoja in delovanja Ljudskih visokih šol (Ljudskih vseučilišč oz. Ljudskih univerz) pri nas v letih 1918–1941,
- spoznati in analizirati takratno izobraževanje učiteljstva,
- ugotoviti in spoznati bistvene značilnosti izobraževanja odraslih na Primorskem v letih 1918–1941.

V diplomskem delu bomo uporabili deskriptivno metodo raziskovanja, s katero bomo opisali različne institucije za izobraževanje odraslih na Slovenskem v času od 1918–1941. »Z deskriptivno metodo spoznavamo pedagoško polje na nivoju vprašanja, kakšno (in v zvezi s tem tudi kolikšno) je nekaj – ugotavljamo torej stanje pedagoškega polja, kakršno je, ne da bi ga vzročno pojasnjevali.« (Sagadin 1993, str. 12). Analizirali bomo primarne vire (zakonodajo na področju izobraževanja v letih 1918–1941, takratne predpise, zakone, dokumente o razvoju in delovanju institucij za izobraževanje odraslih, časopise in knjige) ter sekundarne zgodovinske vire. Največ

smo analizirali in izhajali iz primarnih časopisov takratnega obdobja, kot so: Edinost, Gorenjec, Goriška straža, Jutro, Murska krajina, Nova doba, Ponedeljski Slovenec, Ptujski list, Slovenec, Slovenski gospodar, Slovenski narod in Učiteljski tovariš.

2. ZGODOVINA SLOVENCEV V LETIH 1918–1941

Konec prve svetovne vojne smo bili Slovenci na strani poražencev, postavljalo pa se je tudi vprašanje severne in zahodne meje. Zaradi Londonskega pakta in grožnje razkosanja ozemlja so se slovenski politiki odločili, da se povežejo s Hrvati in Srbi v novo državo, ker so upali na zaščito Beograda. Združili so se 1. decembra 1918 v Beogradu v Kraljevino SHS. Na Vidov dan 28.6.1921 je bila sprejeta prva jugoslovanska ustava. Začel se je unitarizem, Slovenci pa smo hkrati izgubili še velik del slovenskega nacionalnega ozemlja in posledično slovenskega prebivalstva. Z rapalsko pogodbo smo izgubili velik del Primorske s Trstom, zaradi koroškega plebiscita pa Koroško. S trianonsko pogodbo je Prekmurje pripadlo Kraljevini SHS, zunaj države pa je ostalo Porabje (Nečak in Repe 2003, str. 78–79).

Leta 1929 je kralj Aleksander razveljavil ustavo, ukinil parlament in politične stranke in uvedel diktaturo. Prišlo je do reforme uprave in šolstva, spremenjeno pa je bilo tudi ime države, ki se je sedaj imenovala Kraljevina Jugoslavija. V tem času je še bolj do izraza prišel jugoslovanski unitarizem, ki je že prej ogrožal slovensko avtonomijo. Leta 1934 je prišlo v Marseillesu do atentata na kralja Aleksandra, Kraljevina Jugoslavija je kljub temu še obstajala do 6. aprila 1941, ko jo je napadla Nemčija in se je začela druga svetovna vojna (prav tam).

Tudi na gospodarskem in družbenem področju po prvi svetovni vojni je na slovenskem nacionalnem področju prišlo do sprememb. Slovensko ozemlje je bilo opustošeno zaradi vojne same, zaradi povojnega mešetarjenja pa je ostalo še brez več kot tretjine svojega ozemlja. Je pa dobila Prekmurje, kar pa ni moglo nadomestiti izgube.

Na izgubljenih ozemljih se je začelo raznarodovanje, gospodarsko zatiranje in vsakovrstno nasilje. Je pa Slovincem na teh območjih uspelo do neke mere obdržati

kulturne organizacije »in se jezikovno in kulturno ohraniti kot Slovenci« (Nećak in Repe 2005, str. 46). Z izgubo Trsta nismo več imeli izhoda na morje in pomembnega pristanišča.

Zapletena je bila tudi situacija v Kraljevini SHS, saj je slovenski prostor postal iz zaostalega in neperspektivnega dela, kar je predstavljal v Avstro- Ogrski, industrijsko in gospodarsko najbolj razvit del Kraljevine SHS. V slovenskih deželah je prevladovala agrarna proizvodnja, ampak so bili drugi predeli Kraljevine SHS slabše industrijsko razviti od nje, zato se je Slovenija spremenila »iz vzdrževanega dela avstro-ogrske monarhije, [...] v najrazvitejši del jugoslovanske države« (Nećak in Repe 2005, str. 278–279), saj je bila kar ena sedmina celotne industrije v novi državi v Sloveniji. Najmočnejši gospodarski razcvet se beleži v prvih petih povojnih letih. Vendar sprememba državnega okvira ni sprožila spremembe v izobrazbi, zato se je pojavil problem v novi državi, saj je ta najrazvitejši del »obratoval« s 86 odstotki polkvalificiranih in nekvalificiranih delavcev, ki so bili večinoma Slovenci. Mnogo slabša pa je bila slika, ko je šlo za vodilno strokovno osebje in menedžerje, kjer pa so Slovenci predstavljali zanemarljiv del (Nećak in Repe 2003, str. 88–91).

Smo pa Slovenci uspeli uresničiti svoje aspiracije po (sicer neformalni) kulturni avtonomiji. Končno smo dobili dolgo želeno in pričakovano lastno univerzo in druge izobraževalne in kulturne ustanove in kar je morda še bolj pomembno, to je slovensko šolstvo. Nova država je bila sicer ustanovljena po načelu kompromisnega unitarizma, s katerim naj bi se utrjevalo jugoslovanstvo, ampak je dostikrat slovensko kulturno avtonomijo ogrožalo, kar se je kazalo skozi mnenja, ki so zagovarjala eno samo univerzo in fakultete le v Beogradu, Ljubljani in Zagrebu (Jug 1998, str.109–110). Zato se je že leta 1918 začelo »opredeljevanje za ohranitev slovenske etnične posebnosti, [...] z Resolucijo kulturnega odseka Narodnega sveta [...], nadaljevalo z Avtonomistično izjavo 1921« (Dolenc 1997, str. 376) in nato ponovno postalo aktualno 1932 z izidom knjige Josipa Vidmarja *Kulturni problem slovenstva*.

Da interes srbske politike, ki je bila v občutno močnejšem položaju, ni bil velik za zahodno mejo države, kot bi si to želeli Slovenci in Hrvati, je bilo jasno kmalu po združitvi v novo državo (Dolenc 1997, str. 376).

Z namenom, da bi industrija bila čim manj odvisna od tujih strokovnjakov, je bilo treba po slovenizaciji šolstva izboljšati še položaj domačega prebivalstva pri delovnih zmožnostih, za kar smo potrebovali strokovno in nadaljnje izobraževanje. Zaradi industrializacije je prišlo do nastajanja sloja industrijskega delavstva, ki se je začelo ločevati od obrtnikov, kar je pomenilo spremembo strukture najnižjih slojev in zavedanje po potrebi dodatnih znanj za najširše sloje prebivalstva in s tem izobraževanje odraslih ni bilo samo vprašanje izobraževanja, ampak tudi vprašanje ekonomske učinkovitosti (Govekar-Okoliš 2008, str. 15).

Tudi samo delavstvo se je vedno bolj zavedalo, da izobrazba pripomore k izboljšanju njihovega materialnega stanja. Ker so bili na vodilnih mestih v podjetjih večinoma tujci, se je pozornost usmerila, da bi to odvisnost od tujih strokovnjakov zmanjšali, in sicer tako, da bi začeli izobraževati slovenske strokovne kadre. Že leta 1918 so prišla vsa podjetja, stavbe in zemljišča, ki so bila v lasti tujcev, pod državni nadzor z ukazom s strani Narodne vlade. Seveda pa so tuji lastniki uspeli najti »luknje« v zakonu in se s tem na pravni način izognili uresničenju določb sekvestracije. Sprejet je bil tudi zakon o tujih državljanih, ta pa je zahteval, da Slovenci počasi začno nadomeščati tuje strokovnjake. To pa žal ni bilo najlažje izvedljivo, dvigniti pa bi se moral tudi tako strokovni nivo mladoletnih delavcev kot tudi vajencev (Jereb in Petek 1999, str. 336–338).

2.1. NOVA ZAKONODAJA NA PODROČJU IZOBRAŽEVANJA 1918–1941

Po koncu prve svetovne vojne so se čedalje bolj pojavljale zahteve po preobrazbi ponavljalne šole za odraslo mladino. Slovensko ozemlje je sicer prišlo v okvir nove države, vendar se šolski sistem ni spremenil in na različnih ozemljih države so nekaj časa celo veljali različni zakoni. Leta 1917 je Zaveza učiteljskih društev naredila načrt za preobrazbo šolstva. Po tem načrtu bi prišlo do odprave ponavljalnih šol in namesto njih bi se uvedlo nadaljevalne šole.

Višji šolski svet je 19. 5. 1919 izdal odredbo št. 7105 o nadaljevalnem šolstvu, na tej podlagi pa se je nato izoblikovala komisija z namenom, da sestavi načrte zanj. Sledila je učiteljska konferenca septembra 1919 v Krškem s predavanjem o kmetijskih nadaljevalnih tečajih (predaval je učitelj Andrej Skulj) in gospodinjskih

(predavala je učiteljica Roza Pirkovič) (Hojan 1999, str. 38–39). Šolski nadzornik za krški okraj jima je predlagal, naj izdelata učna načrta tako za kmetijske nadaljevalne kot tudi gostinske šole, načrta pa je dokončal Viljem Rohrman. Tako je Rohrmanov načrt o ustanavljanju in organizaciji kmetijsko in gospodinjsko nadaljevalnih šol izšel kot priloga v Učiteljskem tovarišu februarja 1922, oktobra istega leta pa ga je tudi odobrila komisija kmetijskih nadaljevalnih šol (Hojan 1999, str. 40).

Nadaljevalne šole so bile mišljene kot del osnovnih šol (neke vrste podaljšek), pouk naj bi potekal pozimi (razen praktični del poleti) in bi se delil glede na spol, na fante in dekleta. Obvezna bi bila za vse, razen za tiste, ki bi že obiskovali drugo strokovno, srednjo, meščansko šolo ali tečaje. Za ustanavljanje teh šol naj bi bila odgovorna kmetijska uprava, nadzor učnih predmetov in za administracijo pa bi skrbelo okrajno šolsko nadzorstvo (prav tam).

Za ustanavljanje kmetijskih šol se je že leto pred tem v Učiteljskem tovarišu zavzel tudi Skulj in je zapisal, da »naj te šole pripravljajo kmetijsko mladino na poznejše praktično življenje s tem, da v teh šolah pridobi kmetijski naraščaj najpotrebnejših naukov iz praktičnega gospodarstva« (Skulj 1921, str. 2) in nadaljuje, da bi bile za to najprimernejše delavnice, kjer bi se mladina učila tudi izdelovanja kmetijskih potrebščin, saj »vsak kmetovalec mora biti kolikor toliko rokodelca« (prav tam).

Dne 4. julija 1926 so se sestali učitelji kmetijskih nadaljevalnih šol v Celju in sprejeli več resolucij, med temi resolucijami je bila ta, da naj se uzakoni »obvezna kmetijsko nadaljevalna šola na vseh osnovnih šolah« (Hojan 1999, str. 41). Kasneje, 8. septembra 1926 tudi v Celju, pa so odločili, da naj s poukom nadaljujejo šole, ki so istega leta zaključile s prvim letnikom. Za vse ostale pa je bilo določeno, da dokler se ne razjasni njihov položaj, naj se ustanavljanje le- teh začasno opusti (razen tistih šol, kjer so bile lokalne oblasti sposobne kriti vse stroške) (Hojan 1999, str. 41).

Leta 1929 je z Zakonom o narodnih šolah, ki je končno malo pozornosti posvetil tudi izobraževanju odraslih, izšel dolgo pričakovani in načrtovani zakon (prav tam).

2.2. ZAKON O NARODNIH ŠOLAH 1929 IN DRUGI ZAKONI

Dne 5. decembra 1929 je bil sprejet **Zakon o narodnih šolah**. S tem zakonom je bilo poenoteno osnovno šolstvo v Kraljevini Jugoslaviji. V tem zakonu je bilo med drugim tudi zapisano, da »osnovna šola širi med narodom pismenost in prosveto, razvija nacionalno in državno zavest in versko strpljivost: utrjuje moralna načela za praktično življenje in daje osnovo za nadaljnje izobraževanje« (Radojević 1921, str. 1). Delile so se na osnovne in višje narodne šole, k njim so spadala tudi »zabavišča (otroški vrtci), šole za nenormalno in nerazvito deco, nižji in višji tečaj osnovne šole in šole za odrasle analfabete« (prav tam). S tem zakonom je tudi nadaljevalno šolstvo dobilo zaledje v zakonu in se začelo pospešeno razvijati.

Prav tako so izšli tudi zakoni za učiteljišča, meščanske šole in za srednje šole (Novi zakon o osnovnih šolah 1929, str. 1).

Leta 1930 je na predlog ministra za prosveto in seveda v soglasju s kraljem Aleksandrom izšel **Zakon o izpremembah in dopolnitvah zakona o narodnih šolah** (Zakon o izpremembah in dopolnitvah 1930, str. 1–2).

3. POBUDNIKI IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH V LETIH 1918–1941

V tem obdobju se je izobraževanje odraslih zelo opiralo na delo javnih šol (pomoč pri oddajanju prostorov in svojih zaposlenih), pod tovrstno izobraževanje štejemo dodatno izobraževanje nekvalificiranih, polkvalificiranih delavcev v tovarnah, nadaljevalno šolstvo odrasle mladine, izobraževanje učiteljev, izobraževanje staršev, itn. Pomembno vlogo pri izobraževanju odraslih so imele organizacije, društva in posamezniki, država pa bolj malo, čeprav je kmalu po prvi vojni izšel načrt o reformi šolstva, se le-ta ni ukvarjal s področjem izobraževanja odraslih. V nadaljevanju bomo izpostavili nekaj pomembnejših posameznikov, ki so bili pobudniki izobraževanja odraslih v času med letoma 1918–1941.

dr. Dragan Šanda

V Učiteljskem tovarišu je leta 1919 dr. Dragan Šanda (pesnik) objavil dva članka, in sicer *Obris reforme slovenskih srednjih in meščanskih šol* in *Zgradba slovenskega šolstva*. Zanj je bilo šolstvo tisto, »ki napaja vse studence kulturnega življenja« (Šanda 1919, str. 1–2). Zavzemal se je za »večerne skrajšane srednje šole po mestih za odrasle, ki srednješolske izobrazbe in nje pravic nimajo«, »večerne nadaljevalnice za odrasle po mestih, ki so čez dan zaposleni, splošno izobraževalnega značaja brez srednješolskih pravic.« (Šanda 1919, str. 1). Po njegovem mnenju naj bi se slovensko šolstvo razlikovalo od nemškega ali avstrijskega, saj mora priti iz »slovenske narodne ideje«, iziti mora »iz specifične slovenske duševnosti« in nenazadnje biti primerno »slovenskim narodnim idealom, ki pa se ne krijejo s hrvatskimi in srbskimi.« (prav tam).

Kot spoznamo iz prizadevanj Dragana Šanda, se je ta zavzemal za izobraževanje odraslih, zaposlenih ljudi, saj je vplival na oblikovanje in delovanje večernih šol za odrasle, ki so dajale možnost dokončanja srednje šole.

Viljem Rohrman

Problematika gospodinjstskih in kmetijskih nadaljevalnih šol pa se je prvič izpostavila v Krškem leta 1919 na okrajni učiteljski konferenci, kar smo že omenili.

Še več sprememb je na tem področju naredil kmetijski svetnik Viljem Rohrman, ki je leta 1922 v Učiteljskem tovarišu objavil načrt za Ustanavljanje in organizacijo kmetijsko nadaljevalnih šol, katerih namen bi bil, »da se kmetska mladina po dovršeni osnovni šoli nadalje izobrazuje in sicer v vseh tistih predmetih, ki so važni in potrebni za praktični poklic kmetskega stanu.« (Rohrman 1922, str. 1).

V tem kontekstu naj bi delovale tudi gospodinjstvo nadaljevalne šole za ženske. Organizirala naj bi se tudi v povezavi s kmetijsko nadaljevalnimi šolami in pomočjo kmetijskih organizacij predavanja in tečaji, tako za mlade kot za odrasle. Zapisano je bilo, da vsi starejši kot štirinajst let, ki ne obiskujejo strokovne ali srednje šole in šola

ni oddaljena več kot šest kilometrov, obvezno obiskujejo dve leti pouk v zimskem semestru razen praktičnega pouka, ki bi lahko potekal poleti (prav tam).

Kmetijsko nadaljevalna šola se ustanovi, če je vpisanih najmanj dvajset šolooveznih učencev in je za njih brezplačna. Nato se ustanovi še šolski odbor, ki je zadolžen za nadzor nad šolskimi prostori, pripomočki, šolsko opravo, vrtom, itd. Na voljo so jim tudi čitalnice, knjižnice, izleti, razstave in prireditve (prav tam).

Za kmetijske predmete bi bili zadolženi učitelji, ki so za to posebej usposobljeni, ostalo pa lahko poučujejo tudi učitelji meščanskih in ljudskih šol. Občina naj krije materialne potrebščine, ostali stroški se financirajo »s pomočjo subvencij ministrstva poljoprivrede i voda, posameznih občin, posojilnic, hranilnic in drugih podpornikov, ki se nahajajo v šolskem okolišu.« (prav tam).

V teh kmetijsko nadaljevalnih šolah bi se poučevali sledeči predmeti: »kmetijsko spise, kmetijsko računstvo, kmetijsko prirodoznanstvo, kmetijsko gospodarstvo in zadružništvo, ustavoznanstvo in zakonoslovje« (prav tam). Ženskam pa bi dodali še »pouk iz gospodinjstva in vzgojeslovja« (prav tam) in praktični del, ki bi obsegal vaje o kuhanju in gospodinjstvu, ki »naj se vrše na šolskem vrtu ali v pokuševališču [...], katera oskrbuje učitelj s potrebno kvalifikacijo« (prav tam).

Potrebno bi bilo tudi (še posebej na področju zadružništva in gospodinjstva ter seveda vrtnarstva in poljedelstva) izpopolniti in reformirati izobrazbo učiteljstva kot tako (Hojan 1975, str. 14).

Njegov načrt je bil dobro sprejet tudi v mariborskem okraju, na kar kaže dejstvo, da so leta 1925 resno razmišljali o ustanovitvi teh šol (Hojan 1975, str. 14).

dr. Karl Ozvald

Bil je ustanovitelj katedre za pedagogiko na FF leta 1919 na Univerzi v Ljubljani. Od leta 1922 je bil redni profesor za pedagogiko na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Iz predhodnega praktičnega gimnazijskega pedagoga (poučeval je na gimnaziji v Kranju, na Ptuj in v Gorici) je postal teoretični kulturni pedagog. Vzgojo je

razumel kot proces vraščanja človeka v svet kulturnih vrednot, zato mu je pedagogika pomenila vedo o kultiviranju človeka. Njegovo poslanstvo je izjemnega pomena, saj je prenašal izsledke vodilnih svetovnih pedagogov in vnašal v pedagoško prakso enotnost, načelnost, normativnost... Napisal je vrsto pomembnih del, kot so »Kulturna pedagogika« (1927), Duševna rast otroka in mladostnika (1930), Filozofski moment v pedagoški teoriji in praksi (1934) idr. (Marentič Požarnik 2000, str. 54). Poleg njegovih pedagoških prizadevanj pa je potrebno omeniti tudi njegova andragoška prizadevanja.

Zavzemal se je za nadaljnje izobraževanje najširših plasti naroda. V novo nastali državi Srbov, Hrvatov in Slovencev je po njegovem mnenju vse prebivalstvo odgovorno pri političnem sodelovanju, največjo odgovornost naj prevzame slovenska inteligenca, ki pa takrat še ni bila pripravljena voditi ljudstva. Zanj je izobražen tisti človek, ki zna samostojno razmišljati, je sposoben empatije in ocenjevati svet in življenje. Nadalje je izobražen človek povezan s socialnim, gospodarskim in pravnim življenjem in življenjem v raznih skupnostih (država, narod, cerkev...) (Govekar-Okoliš 2008, str.16–19).

Njegov cilj ljudskega izobraževanja je bil v podajanju resnice ljudstvu na razumljiv način, kar bi se uresničilo skozi ljudske visoke šole, za znanost pa bi poskrbela univerza, ki je pristojna za znanstveno delo in iskanje resnic (prav tam).

Za vzor ljudski visoki šoli je vzel dansko ljudsko visoko šolo, poudaril pa je, da jo je potrebno prilagoditi slovenskim razmeram. Ta šola ne bi bila znanstvena, ampak bi poskrbela za izobraževanje, vzgojo in izboljšanje položaja kmečkega in delavskega prebivalstva. Ni delal razlik med ljudskimi visokimi šolami za kmečko in delavsko prebivalstvo, je pa dajal prednost izobraževanju delavstva, saj so ti bili v takšni situaciji, da so zaradi rastočega razvoja in industrije potrebovali največ znanj. Na ljudskih visokih šolah bi ljudje dosegli socialni in etični preporod, našli bi odgovore na različna življenjska vprašanja in bi se bolj počlovečili. Zavzemal se je, da bi človek prek poklica našel pot do splošne izobrazbe, saj mu delo daje največ priložnosti za doživljanje življenjskih situacij in stik z različnimi oblikami življenja (kulture, gospodarstva, politike, znanosti, religije), skozi katere se nauči delovati sebi in skupnosti v prid (Govekar-Okoliš 2008, str.16–19).

dr. Franjo Žgeč

Med prvimi pobudniki, da se izobraževanje razširi na širše množice ljudstva (za razvoj kmetijskih nadaljevalnih šol) je bil tudi pedagog dr. Franjo Žgeč. Leta 1923 je napisal delo »*Problemi vzgoje najširših plasti našega naroda*«, kar je bila tema njegovega doktorata. Glede vzgoje je pisal, da: »Nekateri narodi in posamezni veliki sintetiki vseh narodov ji pripisujejo naravnost odločilno važnost za razrešitev vsesplošne svetovne krize in za nadaljnji razvoj človeštva.« (Žgeč 1923, str. 6). Menil je, da je vzgoja najširših plasti le navidezna, da se za njo skriva težnja, kako ovirati normalni razvoj in slabiti »odporne sile socialno nižjih plasti zoper izkoriščanje.« (prav tam). Žgeč poudari, da je proti taki navidezni vzgoji in izobraževanju ljudi in se zavzema nasprotno za razvoj socialno najnižjih slojev ljudi, s tem pa naj bi se razvijal narod in družba, tako na gospodarskem, političnem in socialnem področju.

Žgeč je opisal najširše plasti naroda takole: »To so predvsem socialno najnižji, politično zapostavljeni in gospodarsko izkoriščani sloji, ker edino ti nimajo možnosti, da bi skrbeli za temeljitejšo vzgojo in izobrazbo, nego jim jo nudi osnovna šola. Najširše plasti obsegajo torej v glavnem: vse plasti kmečkega prebivalstva brez bogatih veleposestnikov, industrijsko delavstvo vseh kategorij, dninarje, razne vrste nižjih uslužbencev, služinčad po mestih in vaseh, bosjaški proletarijat (Lumpenproletariat) itd. Vsi ti sloji so nam torej predmet vzgoje.« (Žgeč 1923, str. 8).

Največ pozornosti pa je Žgeč namenil kmečkemu prebivalstvu, ki je skromnejše, odvisno od zemlje, bolj konzervativno in pasivno, in na drugi strani proletarjatu, ki resnično potrebuje dobro izobrazbo, »če hoče izvršiti naloge, ki mu jih je namenil razvoj.« (Žgeč 1923, str. 11). Izobraževanje le- teh najširših plasti ljudstva, naj bi, kot spoznamo, prineslo avtonomnega človeka, ki je sposoben samostojnega ustvarjanja na svojem področju, glede na krajevne potrebe in potrebe poklicev in posameznih slojev.

Žgeč je izpostavil tudi problem učiteljskega poklica: »Učitelj biti osebnost, ker le potom samega sebe lahko vzgaja narod in le s samim seboj in z lastnim vzgledom ga dviga tudi etično.« (Žgeč 1923, str. 69). Zavzemal se je, da bi bilo čim več učiteljev iz kmečkih in delavskih slojev (Žgeč 1923 str. 68). S tem je Žgeč poudaril nadaljnje

izobraževanje odraslih vseh slojev, zlasti pa še nižjih, za napredek slovenskega naroda in takratni razvoj družbe. Poudariti moramo, da je s tem Žgeč videl prav v izobraževanju ljudi možnost za nadaljnji razvoj družbe.

Žgeč se je prizadeval, tako kot Ozvald, za razvoj ljudskih visokih šol na Slovenskem. Problem ljudskih visokih šol, ki so že bile, je videl, da že ko so se ustanovljale, ustanovitelji niso imeli jasno začrtanih ciljev in niso dobro razdelali namena le- teh (komu, zakaj in kakšne so potrebe). Ljudska visoka šola je po njegovem mnenju nekaj drugega kot univerza, saj je namenjena kmečkemu in delavskemu prebivalstvu. Te šole bi ljudem omogočile, da se bolj udeležujejo v življenju, jim dale smernice, kako naj bolj kvalitetno živijo in delujejo ter jim pomagale razvijati socialni čut.

Zgled mu je bila Ljudska visoka šola na Danskem, ker je dvignila kmečko prebivalstvo na visoko kulturno raven. Tako naj bi tudi pri nas z razvojem ljudskih visokih šol dvignili kulturno raven celotnega naroda in izboljšali tako socialni kot tudi ekonomski položaj prebivalstva. Takratna naša država je bila zelo agrarna, zato je bil mnenja, da se največ pozornosti posveti kmečkemu prebivalstvu, ki da je pasivno, vpeto v tradicijo, namesto usmerjeno v prihodnost, medtem ko je delavstvo bolj aktivno in ga zanima prihodnost in pridobivanje uporabnih znanj. Zato je predvidel razvoj dveh vrst ljudskih visokih šol, posebej za kmečko prebivalstvo in posebej za delavstvo.

Ljudska visoka šola za kmečko prebivalstvo naj bi bila na deželi in bi delovala kot zavod, kjer bi učenci tudi stanovali, dokler bi se tam izobraževali, podobno kot je bilo to na Danskem. Cilj teh šol bi bil vzpostaviti avtonomnega človeka, to bi dosegli s samoaktivnostjo in produktivnim delom, naloge te šole pa bi bile prebuditi učence, odkrivati nove vrednote in jih pripraviti na reševanje nalog takratnega časa. Zelo pomembne so se mu zdele vzgojne vrednote, saj pravi, da je znanje le snov (vsebine in število predmetov niso najpomembnejši). Ljudsko visoko šolo za kmetijsko prebivalstvo bi država sicer finančno podpirala in pospeševala razvoj, vendar bi morala biti popolnoma samostojna in avtonomna. Na njej naj bi učili najbolj razgledani učitelji, ki imajo dovolj znanja in izkušenj in znajo upoštevati potrebe učencev, ki pa bi jih bilo v šoli največ trideset.

Za delavstvo pa bi se ustanavljalo drugačne ljudske visoke šole, kot so bile danske. Za njih bi bilo po njegovem mnenju treba ustanoviti posebno vrsto nadaljevalnih šol in poiskati nove oblike izobraževanja, predvsem zato, ker je med delavstvom veliko odraslih ljudi, ki želijo izpopolniti svojo izobrazbo, za razliko od kmetijskih ljudskih visokih šol, ki bi bile namenjene tudi mlajšim odraslim, ki so že zaposleni na področju kmetijstva. Po njegovem predlogu bi se šola za delavstvo imenovala »delavska ljudska visoka šola« (Govekar-Okoliš 2008, str.17–19).

Rudolf Mencin

Leta 1920 je mesto prosvetnega referenta v Prevaljah prevzel Rudolf Mencin, ki je bil po rodu s Koroške in se je zavzemal, da bi prišlo do izboljšanja izobraževanja odraslih. Prav on je zaslužen, da so slovenski učitelji sprejeli deklaraciji, in sicer leta 1924 učitelji iz Mežiške doline in leta 1926 na pokrajinski skupščini v Celju (Mencin 1939, str. 1–2).

Tudi njemu se je zdelo pomembno, da se zviša izobrazbena raven kmečkega prebivalstva in v ta namen je dal pobudo, da se sprejme kmetijsko-nadaljevalne šole v program pokrajinske skupščine Udruženja jugoslovanskega učiteljstva (UJU).

Bil je tudi predsednik posebnega odseka za kmetijske nadaljevalne šole, ki je bil ustanovljen leta 1927 (Mencin 1929, str. 1–2). S tem je tudi Mencin eden od pobudnikov razvoja kmetijskih-nadaljevalnih šol za odrasle.

Franc Wering

Bil je začasni referent oblastnega odbora za nadaljevalno šolstvo in je leta 1929 v poročilu, ki je izšel v Učiteljskem tovarišu, zapisal, da je na Koroškem veliko nadaljevalnih šol, ampak niso ravno uspešne (Mencin 1929, str. 1).

Rudolf Mencin mu na to odgovarja, da »v največji meri odloča o uspehih teh šol učiteljstvo samo in potem vse duh, ki vlada v sistemu« (prav tam).

Nadalje izpostavi Mencin, da morajo biti te šole prilagojene učencem, v tem primeru kmetom, ki »hoče imeti od teh šol svojo neposredno korist za poklicno življenje in delo« (prav tam), zato se mora način poučevanja razlikovati od strokovnih šol.

Spoznamo, da se je Franc Wering prizadeval za razvoj nadaljevalnega šolstva za izobraževanje odraslih kmetov.

dr. Josip Hohnjec

Naslednji, ki je bil predavatelj, pedagog, politik, predsednik Prosvetne zveze in organizator izobraževalnega programa, je bil Dr. Josip Hohnjec. Leta 1930 je izdal knjižico »*Sodobne naloge ljudske prosvete*«. Bil je tudi teolog in prepričan, da ima cerkev pravico do nadzora nad izobraževanjem, saj je krščanska vzgoja prava vzgoja. To svoje mnenje je leto kasneje napisal v Slovenskem gospodarju in sicer, da »naše organizacije so prešinjene s katoliškim duhom, z duhom resnice in pravice in zato jim mora biti povsod zajamčena pravica do obstanka in možnost dela in razvoja.« (Hohnjec 1931, str. 2).

Izobraževanje naj teži k temu, da kmet pridobi strokovno znanje, hkrati pa tudi spodbuja njegovo stanovsko zavest in nenazadnje priporoča tudi branje knjig in časopisov, seveda tistih, ki so odobreni s strani cerkve (Hohnjec 1931, str. 1–2). Tudi dr. Josip Hohnjec je bil eden izmed takratnih pobudnikov izobraževanja odraslih, zlasti se je prizadeval za vzgojo in izobraževanje kmetov.

Srečko Kosovel

Srečko Kosovel, je bil rojen 18.3.1904 v Sežani, vendar se je njegova družina že leta 1908 preselila v Tomaj. Svoj prvi spis (v katerem opisuje Trst) je objavil pri 11 letih, in sicer v šolskem glasilu Zvonček. Ko je zaključil osnovno šolo, se je leta 1916 vpisal na realko v Ljubljani in začel sodelovati v srednješolskem literarnem krožku ter v dijaških glasilih. Izdajati je začel tudi tiskani dijaški list Lepa Vida in zbral v njem vrsto mladih, vendar ga je moral zaradi neplačanih dolgov ustaviti. Maturiral je leta 1922 in se odločil za študij slavistike, romanistike in pedagogike na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Najprej je pesnil pod vplivom moderne, posebej impresionizma Josipa Murna. Njegov najboljšežnejši del pesništva govori o Krasu, zato je dobil vzdevek »lirik Krasa«, nato pa je prešel v ekspresionizem in razvil vizionarno, družbeno in religiozno tematiko z osrednjo idejo o osebni in kolektivni apokalipsi, ki v sebi nosi očiščenje krivde in stvarjenje novega etosa. Veliko njegovih pesmi govori o

družbenih krivicah, o mračni usodi Evrope in o neizogibnosti revolucionarne preobrazbe sveta. Velik delež v Kosovelovem opusu predstavljajo tudi njegove t. i. konstruktivistične pesmi, ki so izšle v pesniški zbirki Integrali, in so še danes najmodernejši tip slovenske poezije (Srečko Kosovel b.l.).

Leta 1926 je imel Srečko Kosovel v Zagorju ob Savi predavanje z željo, da bi politično in kulturno izobraževal ljudi, saj je verjel, da se samo izobražen človek lahko zaveda svojih pravic. Predavanja so se udeležili predvsem delavci, verjetno tudi zaradi naslova, saj je njegovo predavanje imelo naslov »Umetnost in proletarec«, in bili navdušeni ter pokazali interes za tovrstna predavanja. Žal do podobnih predavanj ni prišlo, saj je čez tri mesece umrl (Lipnik 1998, str. 136–138).

Drugi posamezniki, ki so v tem obdobju delovali na področju izobraževanja odraslih, so bili še: Karel Doberšek, Ivan Jurančič, dr. Fran Jurtela, Pavel Košir, Janko Kukovec, Vinko Möderndorfer (Jug 1999, str. 343–351).

4. RAZLIČNE STROKOVNE NADALJEVALNE ŠOLE ZA ODRASLE IN IZOBRAŽEVANJE DELAVCEV V PODJETJIH

Tako kot osemnajsto in devetnajsto stoletje se šteje tudi prva polovica dvajsetega stoletja s stališča izobraževanja odraslih kot eno najpomembnejših s kmetijskimi tečajji, nedeljskimi šolami in ljudskimi univerzami. Izobraževanje odraslih pri nas je bilo »del celotnega nacionalno- politično- gospodarsko- kulturnega razvoja in je bilo od vsega začetka istočasno tudi pomemben dejavnik celotne politično- gospodarsko- kulturno- nacionalne rasti« (Jug 1999, str. 2).

Izobraževanje je potekalo na formalno-institucionalen in neformalen način, ki je še posebej zbudil in utrdil slovensko nacionalno identiteto preko kulturnih ustanov, bralnih krožkov, društev, itd (Serše 1999, str. 8–36).

Tovrstno izobraževanje je vključevalo tako izobraževanje odraslih na splošno, se pravi vse, kar je vsakdanjemu človeku pomagalo širiti znanje (predavanja, ekskurzije, razstave), nadalje izobraževanje učiteljev (še posebej v kmetijstvu), izobraževanje odrasle mladine (predvsem kmečkega prebivalstva), izobraževanje staršev (vzgoja,

gospodinjstvo) in izobraževanje delavcev (dodatne kvalifikacije v okviru podjetij) (prav tam).

4.1. KMETIJSKE IN GOSPODINJSKE NADALJEVALNE ŠOLE

Leta 1917 je odsek upravnega odbora Zaveze učiteljskih društev izdelal načrt za preobrazbo (reformo) šolstva. Uvedli bi nadaljevalne šole namesto ponavljalnih šol.

Do zakona 1929 nadaljevalne šole niso imele zakonske osnove, ustanovljale so jih občine ali posamezniki in je zato težko opredeliti, ali je resnično šlo za nadaljevalno šolo kot tako (Skulj 1921, str. 1).

Po večini pa se je pisalo o kmetijskih nadaljevalnih šolah, enako pa naj bi veljalo tudi za gospodinjске nadaljevalne šole.

Višji šolski svet je izdal odredbo št. 7105 o nadaljevalnem šolstvu, oblikovala se je komisija, ki naj bi sestavila načrte zanj. Sledila je učiteljska konferenca septembra 1919 v Krškem s predavanjem o kmetijskih nadaljevalnih tečajih (predaval je učitelj Andrej Skulj) in gospodinjških (predavala je učiteljica Roza Pirkovič) (Hojan 1999, str. 38–39). Šolski nadzornik za krški okraj jima je predlagal, naj izdelata učna načrta tako za kmetijske nadaljevalne kot tudi gostinske šole, načrta pa je dokončal Viljem Rohrman. Tako je Rohrmanov načrt o ustanavljanju in organizaciji kmetijskih in gospodinjških nadaljevalnih šol ugledal luč kot priloga v Učiteljskem tovarišu februarja 1922, oktobra istega leta pa ga je tudi odobrila komisija kmetijskih nadaljevalnih šol (Hojan 1999, str. 39–40).

Nadaljevalne šole so bile mišljene kot del osnovnih šol (neke vrste podaljšek), pouk naj bi potekal pozimi (razen praktični del poleti) in bi se delil, kot smo že omenili, po spolu. Šola naj bi bila obvezna za vse, razen za tiste, ki bi že obiskovali drugo strokovno, srednjo, meščansko šolo ali tečaje (Hojan 1999, str. 40).

Za ustanavljanje teh šol naj bi bila odgovorna kmetijska uprava, za nadzor učnih predmetov in za administracijo pa bi skrbelo okrajno šolsko nadzorstvo (Hojan 1975, str. 14).

Gospodinjska šola na Ptuju

Na Ptuju je že pred prvo svetovno vojno obstajala Gospodinjska šola. Leta 1919 pa sta bila v Gospodinjski šoli načrtovana »enoletni trgovski tečaj za deklice in ob zadostnem številu udeleženk tudi splošno izobraževalni tečaj (nadomestilo višje dekliške šole)« (Dopisi 1919, str. 3).

Pouk je obsegal osem ur pouka, od tega so bile tri ure dnevno teoretičnega pouka in pet ur praktičnega pouka. Teoretični pouk je učil »gojenke o redilnosti hrane, o raznovrstni uporabi živil ter jim podal osnovne pojme o kemiji živil« (Gospodinjski tečaji za kmetiska dekleta 1921, str. 1). V njem je bilo zaobjeto: gospodinjsko spisje in računanje, »jih je seznanjal z dolžnostmi gospodinje, ki hiši tri ogle podpira« (prav tam), živinoreja in mlekarstvo za »spoznavanje raznih pasem in njihovih svojstev, ravnanje z živino i. pod., v mlekarstvu pa ravnanje z mlekom in njegovo praktično izrabo« (prav tam), zraven je spadalo še vrtnarstvo, pouk o vzgoji in negi dojenčkov in zdravstvo.

Dekleta so opravljale tudi hišna opravila in skrbele za red, saj »mora gospodinja sama poznati vsa opravila, da sama razume, kaj naj zapove dekli.« (Gospodinjski tečaji za kmetiska dekleta 1921, str. 2). Za boljšo predstavbo pa so tudi obiskale vzorne domove, da so videle, kako zgleda urejen dom in gospodinjstvo (Jug 1999, str. 125–126).

Ptuj naj bi bil leta 1921 edino mesto v Sloveniji, kjer je potekalo nadaljevalno šolstvo (Gospodinjska šola v Mladiki 1921, str. 2).

V Ptujem listu je bilo zapisano, »da se je šola ohranila in je danes tako dobro obiskana kakor prej« (Gospodinjska šola v Mladiki 1921, str. 2).

Tudi v članku Gospodarski tečaji se na koncu zaključuje, da se vedno več ljudi zaveda pomena izobrazbe in jo tako tudi zahteva (Gospodarski tečaji 1924, str. 1).

Četrtega julija 1926 so se v Celju sestali učitelji kmetijskih nadaljevalnih šol. Prišlo je do sprejema resolucij in ena od teh je bila tudi »obvezna kmetijsko nadaljevalna šola na vseh osnovnih šolah« (Hojan 1999, str. 41).

Leta 1927 je bila konferenca na kmetijski šoli na Grmu o organizaciji kmetijskih nadaljevalnih šol. Na njej so obravnavali načrt zakona o kmetijskih in gospodinjskih

nadaljevalnih šolah, prisotni pa so bili tako zastopniki poverjenišтва UJU kot tudi kmetijskega oddelka pri velikem županstvu v Ljubljani (prav tam).

S poverjeništvom UJU so imeli kasneje učitelji kmetijskih nadaljevalnih šol sestaneke, na katerem je prišlo do sklepa, da te šole nimajo strokovnega (se pravi strokovni nadzor ni potreben), pač pa vzgojni in praktični značaj.

Vseeno pa sta leta 1928 mariborska in ljubljanska oblast ustanovili referat za kmetijske in gospodinjске nadaljevalne šole. V mariborski oblasti je to prineslo rezultate, saj so določili smernice za nov pravilnik in učni načrt, izbrali referenta za nadaljevalno šolstvo, organizirali tečaja in v tem in naslednjem letu imeli dvaindvajset kmetijskih nadaljevalnih šol ter osemnajst gospodinjских. V ljubljanski oblasti je bilo v istem obdobju devetindvajset kmetijskih nadaljevalnih šol ter petnajst gospodinjских, niso pa imeli referenta za to področje (Hojan 1999, str. 41–43).

Zakonsko osnovo je izobraževanje odraslih dobilo leta 1929, ko je izšel **Zakon o narodnih šolah** in se je lahko nadaljevalno šolstvo začelo v polnosti razvijati (prav tam). Zakon je predvideval gospodarsko zadružne tečaje, ki bi bili namenjeni moškim od šestnajstega do tridesetega leta, in gospodinjске tečaje oz. nižje gospodinjске šole, ki bi bile namenjene ženskam od šestnajstega do tridesetega leta. Le-te se organizira pri narodnih šolah, če pa teh ni, pa naj občina poskrbi za vse, kar je potrebno za izvedbo takšnih tečajev (prostor, kurivo, stanovanje za učitelje,..). Primerna izobrazba za poučevanje na teh šolah je bila »dovršene učenke višje gospodinjске šole, učiteljice narodnih šol in druge primerne osebe, ki jih postavlja minister prosvete, v gospodarsko zadružnih tečajih pa predavajo učitelji narodnih šol in druge strokovne osebe, ki poznajo zadružno življenje in sploh zadružništvo.« (Hojan 1975, str. 16; Hojan 1999, str. 45).

Financira jih država in banovine, na ministrstvu pa deluje komisija, ki sestavlja učne načrte in pravilnike, saj minister prosvete določa le-te, kakor tudi programe, organizacijo in delo, ki poteka na kmetijskih in gospodinjских nadaljevalnih šolah. Od leta 1930, ko je bilo v Dravski banovini triinpetdeset kmetijskih nadaljevalnih šol in oseminštirideset gospodinjских šol, se je v enem letu povečalo na sedeminsemdeset nadaljevalnih šol za moške in petinpetdeset za ženske, zvišal pa se je tudi proračun za poslovanje le- teh (Hojan 1999, str. 49).

Tako se je nadaljevalo tudi v naslednjih letih, zato so leta 1933 vodstva teh šol prejela priznanje, za delo s strani banske uprave (Hojan 1975, str. 19).

Da bi se še bolj pospeševalo kmetijsko in gospodinjsko nadaljevalno šolstvo, so ustanovili tudi *Klub prijateljev vaške kulture*. Izhajale pa so tudi zbirke predavanj, berila, knjižice in glasila, ki so se uporabljala pri pouku na teh šolah (Hojan 1999, str. 51–53).

Prišlo je celo do tega, da je banska uprava z odlokom (leta 1935) določila, da kjer se zaradi nekega vzroka (pomanjkanje učencev) ni mogla ustanoviti taka šola, se ustanovi pripravljalni tečaj za poklicno vzgojo in izobrazbo kmečke mladine, učitelj, ki poučuje na njem, ne potrebuje strokovne izobrazbe, ampak je to nekdo, »ki se je dobro vživel v krajevne razmere.« (Hojan 1975, str. 19).

Istega leta 1935 so ustanovili *Knjižnico občestva kmetijskih nadaljevalnih šol*, bila je v lasti učiteljstva, saj naj bi si z njo izpopolnjevali svoje znanje oz. izobrazbo. Prav tako je prišlo do tega, da so izšla navodila in osnutki, s pomočjo katerih bi gojenci teh šol pisali kroniko svojega doma (zgodovino družine, posestva, gospodarstvo, popis letin, živine in različne dogodke) (Hojan 1999, str. 54–58).

Na kmetijskih in gospodinjskih nadaljevalnih šolah pa so ob zaključku leta priredili tudi slovesnost. Ponavadi so se je udeležili zastopnik banske uprave, okrajni šolski nadzornik, vodja šole, predavatelji in starši učencev in učenk. Najprej je bila slavnostna otvoritev z govorom, nato se je zapelo državno himno in narodne pesmi, sledilo je poročilo o delovanju šol, izpiti učencev in učenk, pohvala letem, kakor tudi kmetijskim in gospodinjskim nadaljevalnim šolam (Priprava na resno življenje 1930, str. 3). Uradni del slovesnosti so zaključili s petjem, nato pa je bila na vrsti pogostitev, ki so jo pripravile učenke (prav tam).

Kljub dobremu delovanju in napredku kmetijskih nadaljevalnih šol so se leta 1938 začeli pojavljati predlogi v časopisju s strani učiteljev po reorganizaciji letih. Takšen članek je bil od anonimnega avtorja, ki je zapisal: »Oni, ki bi bili pouka najbolj potrebni, ne pridejo v šolo« (Reorganizacija kmečko-nadaljevalnih šol 1938, str. 1). Predlagal je tudi, da težavno vzdrževanje šole prevzame banska uprava in da se izboljša izobrazba učiteljstva, ki poučuje na kmetijskih nadaljevalnih šolah, saj da je neprimerna (prav tam).

Slika 1: Udeleženke gospodinjanskega banovinskega tečaja v Begunjah, ki je potekal od januarja do aprila 1941 v Osnovni šoli Begunje (milet 2011).

Slika 2: Svečana fotografija. Udeleženke v predpasnikih, z njimi župan Kranjc, župnik Turk in učiteljica Drobničeva (milet 2011).

Slika 3: Zapiski s tečaja z jedilniki (milet 2011).

Slika 4: Kmetijsko gospodinjski tečaj v Cerknici 1931, ki ga je organizirala Kraljeva banska uprava Dravske banovine v Ljubljani. Tečaj je potekal tri mesece, od 1. septembra do 31. novembra 1931 (Leskovec 2010).

4.2. DEKLIŠKI KROŽKI

Poleg gospodinjskih nadaljevalnih šol in tečajev so od leta 1927 učiteljice ustanovljale dekliške krožke, k ustanavljanju le-teh je pozvala Marija Dolgan (Prvi samoizobraževalni tečaj Pov. UJU v Ljubljani 1927, str. 2). Če pa je šola že obstajala, so bili ti krožki kot dopolnilo gospodinjskih nadaljevalnih šol.

Dekliški krožki so bili namenjeni dekletom, ki so končala, in tistim, ki niso končala gospodinjske nadaljevalne šole. Na krožku naj bi pridobile splošno izobrazbo, bil pa je tudi mišljen kot predpriprava za gospodinjsko šolo (Dolenec 1929, str. 1).

Potekali naj bi ob nedeljah po večernicah in ob praznikih v razredih osnovnih in nadaljevalnih šol. Glavni namen teh krožkov pa bi bila izobrazba, ne le znanje, to pa bi dosegli s sistematičnim podajanjem snovi s strani učiteljic, ki so tu že poučevale.

Snov mora biti »taka, da daje navodila delu in življenju kmetijske ženske v določenem času« (Metoda izvenšolskega dela učiteljic v dekliških krožkih 1928, str. 1).

Učne metode, ki so jih uporabljali, so bila predavanja, razgovori, ročna dela, poslušanje sestavkov iz leposlovja in duhovne vaje. Pouk se je organiziral glede na letni čas. Pozimi bi imeli teme, kot so gospodinjstvo, vzgoja otrok, ročna dela, zdravje, priprava jedi, se pravi bolj skrb za notranjost doma (Dolenc 1929, str.1).

Za leto 1929 lahko izvemo, da so obstajali sledeči dekliški krožki: Stari trg pri Slovenj Gradcu, Hinje, Šmartno pri Slovenj Gradcu, Št. Janž pri Dravogradu in Veliki Podlog, saj so tako zapisali v poročilu v Učiteljskem tovarišu (Grum-Škulj 1929, str. 1).

Leta 1931 pa je bila ustanovljena *Zveza dekliških krožkov*, ki je v samo enem letu imela 710 članic, 473 dekliških sestankov, 37 krožkov in 339 športnih ur.

V roku osmih let pa je število krožkov naraslo že na zavidljivih 151 krožkov.

Vsak tak dekliški krožek se je moral javiti na: »Zveza dekliških krožkov, Ljubljana, Miklošičeva c. 5.« (Zveza dekliških krožkov 1932, str. 12).

Na koncu sestankov so imeli dekliški krožki skupna tekmovanja, na katerih so dekleta ponovila, kar so se naučile, predno so odšla pred komisijo (Dekliški krožek-članicam! 1937, str. 2).

Dekliški krožki so bili skupaj s Fantovskimi krožki aktivni tudi pri športnih nastopih. (Okrožni telovadni nastop 1939, str. 1). Udeleževali pa so se tudi cerkvenih shodov oziroma dekliških taborov (Sejalci katoliške prosvete 1931, str. 3).

Iz navedenega lahko sklepamo, da so bili dekliški krožki kot neke vrste žensko gibanje, čeprav bolj v smislu, da bi služila možu in narodu, pa vendar je to bil eden od načinov, kako priti do izobrazbe. Za razliko od gospodinjskih nadaljevalnih šol, katerih namen je bil izobrazba gospodinje, je bil tu namen splošna izobrazba ženske. Na začetku udeleženk ni bilo veliko in so naletele na razne ovire, kot recimo prostorske narave. Vendar s časom je njihovo število naraščalo in leta 1931 je bila ustanovljena Zveza dekliških krožkov (1932, str. 12), ki je imela nadzor nad številom krožkov, prav tako pa jim je tudi nalagala delovne programe.

4.3. STROKOVNE - OBRTNE NADALJEVALNE ŠOLE

V okviru obrtnih nadaljevalnih šol so se ustanovljale tudi trgovske nadaljevalne šole. Do leta 1908 so spadale pod pristojnost Ministrstva za uk in bogočastje, obrtne nadaljevalne šole pa so bile podrejene Ministrstvu za javna dela. Kot posledica se je povečalo zanimanje za obrtno šolstvo, saj mu je ministrstvo posvečalo več pozornosti (novi učni načrti, novi pravilniki, zviševanje plač in izobraževanje učiteljev). Po prvi svetovni vojni slika ni bila dosti drugačna, ustanovljene so bile tam, kjer je bilo dovolj

učencev in kjer je bilo dovolj lokalnih obrtnikov in lokalnih podpornikov, ki so jih financirali, saj je država dodelila podporo samo tistim, ki so imele prispevke zagotovljene od drugih udeležencev (Obrtno nadaljevalne šole 1922, str. 1).

Te šole so se na začetku še vzdrževale s strani državnega in deželnega sklada pa tudi s strani občin, tovarn, hranilnic, zadrug, rudnikov, podjetij in pa tudi s strani premožnejših posameznikov. Redne in izredne prispevke je obrtnim in trgovskim nadaljevalnim šolam dajala tudi Zbornica za trgovino in obrt pod pogojem, da se polovica prispevka porabi za nakup učil, druga polovica pa za stvarne potrebščine (prav tam).

To je pomenilo, da je na Ministrstvo za uk in bogočastje oziroma na državo padlo dve tretjini stroškov, tretjino stroškov pa so krili zgoraj navedeni donatorji (Iz Jugoslavije 1919, str. 1).

Šolske prostore so jim največkrat odstopile ljudske ali meščanske šole oziroma jih je prispeval okrajni šolski svet, ki je bil zadolžen tudi za stroške vzdrževanja in vsega, kar k temu spada (razsvetljava, kurjava).

Kako so bile te stvari pomembne, lahko vidimo na primeru Ljubljane, ki je stavbo za obrtne nadaljevalne šole dobila šele 1938 (Kaj vse pišejo 1938, str. 1).

Namen strokovnih - obrtnih šol je bil pridobiti strokovno izobrazbo. »Tudi najboljši učni gospodar ne more vajenca priučiti vsega, kar ta pozneje neobhodno rabi. V ta namen so se ustanovile obrtne šole.« (Steska 1916, str. 1). Vajenci na teh šolah so bili iz različnih strok, namenjene pa so bile predvsem frizerjem in frizerkam, šiviljam in modistkam, krojačem in krojačicam, mizarjem, mehanikom, kiparjem, čipkaricam - klekljaricam, čevljarjem, medarjem in vrtnarjem.

Ko se je z **Zakonom o narodnih šolah leta 1929** postavila zakonska osnova, je prihajalo do kritik tudi s strani obrtnega nadaljevalnega šolstva, saj naj bi mojstri vajence pripeljali s podeželja, ti pa niso imeli enakega predznanja kot tisti iz mesta in so zato težko sledili pouku. Največje število vajencev je bilo iz narodnih šol, zelo malo iz meščanskih, še manj pa iz srednjih (Grčar 1934, str. 1). Mišljeno pa je bilo, da bi osnovno izobrazbo že imeli, saj je »strokovni pouk brez gotovega pridobljenega predznanja ako ne nemogoč, vsaj zelo otežkočen« (prav tam) in doda, da »mojstri

sami naj bi v bodoče ob sprejemu novih vajencev ne gledali samo na telesno moč in na mogoče ugodnosti po učni pogodbi, temveč tudi po predizobrazbi učencev in njihovih spričevalih« (Grčar 1934, str. 2).

Pouk na teh šolah je potekal ob delavnikih v večernih urah in ob nedeljah dopoldan, zato so vajenci bili zelo utrujeni. Engelbert Franchetti, ki je bil organizator obrtništva, je zapisal, da je »večerni pouk pri sedanjih razmerah iz marsikaterih ozirov neprimeren in neuspešen« (Franchetti 1907, str. 1), ker »od vajenca, ki dela od ranega jutra do poznega večera in morda še pri nezadostni hrani in neprimernem počitku, se skoraj ne more zahtevati, da bi z največjo pozornostjo prisostvoval pouku« (prav tam).

Poleg tega so vajence izrabljali tudi za razna hišna opravila, zahtevali, da izgubljeni čas, ki je šel za predavanja, nadomestijo z nočnim delom, zato je prišlo do predloga, da bi se pouk odvijal dopoldan ali popoldan, razdelilo bi se po razredih, saj bi tako z dela bil odsoten samo del vajencev, to se vidi na primeru tečaja v Ljubljani leta 1937 (Serše 1999, str. 24–25).

Prav tako je bil problem pouka ob nedeljah, saj je moral biti organiziran tako, da so se vajenci lahko udeležili maše, popoldan pa je bilo prepovedano poučevati. Ali bo šola opravičena do deželne finančne podpore, pa je bilo odvisno tudi od tega, ali bo šola vnesla v urnik verouk.

Nekateri pobudniki (Engelbert Franchetti) so želeli uvesti v pouk telovadbo, ki je kasneje postala obvezen predmet na obrtno nadaljevalnih šolah (Franchetti 1907, str. 1).

Čeprav leta 1934 zasledimo pritožbe, da se le-ta ne poučuje kljub obveznosti (Š. Ljubo 1934, str. 2).

Vsak tip obrtno nadaljevalne šole je imel svoj učni načrt. Pouk je trajal od dveh do štirih let, sedem do osem mesecev na leto. Za vpis je bilo potrebno: »K vpisovanju je treba prinesiti zadnje šolsko izpričevalo (odpustnico osnovne ali meščanske šole ali izkaz obrtno-nadaljevalne šole) ter vsaj nekaj obrokov šolnine, ki je ista kakor lansko leto. Vodstvo prosi vse mojstre in mojstrinje, naj pošljejo svoje vajence in vajenke v navedenem roku sigurno k vpisovanju, da ne bo pozneje neprilik.« (Vodstvo obrtno-nadaljevalne šole v Mariboru 1929, str. 5).

Včasih so imeli organizirane tudi poučne izlete, en tak zapis piše, kako so: »Po ogledu vseh navedenih, izredno poučnih institucij, smo se primerno okrepčali v restavraciji pri »Novem svetu«. Z večernim vlakom smo se zadovoljnih in hvaležnih src vrnili v svoj domicil.« (Iz Jugoslavije: Obrtno nadaljevalne šole 1921, str. 2).

Ob koncu leta so imeli zaključne razstave, odprte za javnost. V Celju je leta 1930 na takšni razstavi sodelovalo kar štiristo dvanajst učencev in učenk, kjer so pokazali svoje ročne, risarske in pisne izdelke (Zaključna razstava celjske obrtno-nadaljevalne šole 1930, str. 3).

Kot vidimo iz napisanega, lahko že zgodaj govorimo o začetku obrtnih nadaljevalnih šol na Slovenskem. Vendar pa so te šole imele problem financiranja, kdo jih je »dolžen« in kdo jih bo financiral. Namen teh šol je bila pridobitev strokovne izobrazbe za vajence. Pojavil pa se je problem predizobrazbe oziroma njeno pomanjkanje pri učencih, ki so prihajali v te šole. Strokovne - obrtne nadaljevalne šole so se delile na obče strokovne nadaljevalne šole in specialne strokovne nadaljevalne šole.

Pouk je bil za vajence zelo naporen, saj je najprej potekal ob večernih urah. Po celodnevem delu z malo spanja in največkrat brez prave prehrane je bilo nemogoče pričakovati, da bi vajenci zbrano sledili pouku. Dostikrat pa se je zgodilo tudi, da so morali čakati, ki jim je šel za predavanja, nato »notri prinašati«. Mojstri pa so jim nalagali delo in naloge, ki niso imeli nikakršne zveze z njihovim primarnim delom. Iz tega lahko vidimo, da je bil položaj vajencev zelo težak oziroma slab. Zato so predlagali, da se pouk prenese na popoldanske ure in v kar nekaj primerih je do tega tudi prišlo. So pa poleg pouka imeli tudi poučne izlete in zaključne razstave, tako da pouk ni bil organiziran samo po učni metodi predavanja, zaradi česar menimo, da je bilo zelo dobrodošlo.

4.4. IZOBRAŽEVANJE DELAVCEV V OKVIRU PODJETIJ

Zelo kmalu po prvi svetovni vojni se je pokazala potreba po izobraževanju delavcev v podjetjih. Slovenski prostor je prešel iz slabo razvitega obrobja stare Avstro - Ogrske v najbolj industrijsko razvit del nove države, res pa je, da je večina podjetji bila v rokah tujcev, zato so višje in bolje plačane položaje zasedali večinoma oni (Jereb in Petek 1999, str. 297).

V *zakonu o tujcih* je sicer pisalo, da mora biti na strokovnih delovnih mestih zaposlenih čim manj tujcev in naj jih nadomestijo domači strokovnjaki, ampak izvedba tega je bila težavna, saj je bilo 86 % delavcev polkvalificiranih ali celo nekvalificiranih. To so bili predvsem obrtni vajenci in mladoletni delavci. Prvi niso imeli možnosti postati mojstri, drugi pa so se večinoma učili med delom z opazovanjem izkušenejših starejših kolegov. Starejše izkušenejše delavke in delavci so bili do novink strogi, njihovo napredovanje pa je bilo postopno. Leta 1930 je z rednim poukom začela **Državna tekstilna šola v Kranju**, s tem »je pomagala tudi mladim tekstilnim delavcem, ki so bili že zaposleni v tekstilnih tovarnah in so želeli pridobiti potrebno strokovno znanje, da bi lažje opravljali svoje naloge in da bi napredovali predvsem tam, kjer so jih ovirali tuji mojstri in drugi strokovnjaki.« (Jereb in Petek 1999, str. 305).

Organizirani so bili tudi večerni tečaji. Na njih so poučevali »nauk o tekstilnem materialu, kemično enciklopedijo, barvarstvo, apreturo, predilstvo, strojeslovje, tkalstvo, vezavo, dekompozicijo in strokovno računstvo« (Jereb in Petek 1999, str. 305).

Avgusta 1932 je ta šola »letos prvič poslala v svet svoje absolvente, da pokažejo v tekstilnih tovarnah svoje znanje« (Državna tekstilna šola v Kranju 1932, str. 2).

Na koncu (junija) so imeli končni izpit, ki je obsegal tako ustni kot pisni del.

Po Savski in Dravski banovini so imeli ekskurzije, kjer so si ogledali tkalnice in tekstilne tovarne.

Čeprav so prvi absolventi naleteli na negostoljuben sprejem in so zato nekateri pridobivali znanje skrivoma, pa so jim ti tečaji omogočali hitrejše napredovanje v službi (Jereb in Petek 1999, str. 305).

Rudniki na Slovenskem so bili v lasti tujcev, medtem ko je delovna sila prihajala iz naših vrst. Do prve svetovne vojne so se novinci ponavadi uvajali kar ob delu, saj edini šoli, ki sta obstajali, niti nista bili namenjeni njim (Celovec, Trbovlje), saj sta bili obe nemški. Tako so se novinci uvajali kar ob delu. Napredovanje na delovnem mestu je trajalo od pet do sedem let (Jereb in Petek 1999, str. 336–341).

Leta 1937 je bilo v **trboveljsko Rudarsko nadaljevalno šolo** vpisanih v prvi letnik kar šestindvajset učencev, namenjena je bila predvsem mlajšim delavcem, ki so želeli izboljšati svoj položaj znotraj rudarskih podjetij. Za naslednje leto pa imamo podatek, da je v šolo vpisanih v prvi letnik že štiriinštirideset učencev. Pouk se je začel z oktobrom in potekal od ponedeljka do petka popoldan. Na šoli so poučevali lokalni učitelji, razen strokovnega risanja, mineralogije, geologije in rudarstva, kar so poučevali rudarski inženirji. Pouk se je izvajal v prostorih osnovne šole, šola nasplošno pa je vzdrževala Trboveljska premogokopna družba, občina in banska uprava (Rudarska nadaljevalna šola 1938, str. 2).

Tudi ta šola je organizirala različne poučne izlete (Izlet Rudarske nadaljevalne šole 1925, str. 2).

Za izobraževanje nadzornikov, jamomercev in topilničarjev je vlada 1919 prenesla sedež rudarske šole za izobraževanje nadzornikov jamomercev in topilničarjev iz Ljubljane v Celje (Rudarska šola za izobrazbo paznikov 1919). Obiskovali so jo »dijaki iz najrazličnejših delov naše kraljevine z zelo različno in često pomanjkljivo predizobrazbo ter so bili neposredno pred vstopom v šolo zaposleni najmanj 4 leta kot manualni delavci« (Uspehi rudarske šole 1937, str. 2). Nenazadnje pa je bil za te rudarje pomemben tudi *Rudarski zbornik*, ki je dodatno izobraževal in informiral (Jereb in Petek 1999, str. 341).

Iz napisanega lahko spoznamo, da se je potreba po izobraževanju delavcev v podjetjih pokazala že kmalu po letu 1918, saj je zaradi nove države (Kraljevine SHS) postalo naše območje najbolj industrijsko razvito področje v novi državi, za razliko od prej (v Avstro – Ogrski), ko je bilo med najbolj zaostalimi. Problem pa je bil, da nismo imeli dovolj kvalificiranega kadra, ki bi v teh podjetjih delal, vodilna mesta v podjetjih pa so zasedali tujci. Pri nas se je to še posebej dalo opaziti v dveh gospodarskih panogah, in sicer v tekstilstvu in premogovništvu. Državna tekstilna šola v Kranju je tekstilnim delavcem pomagala priti do strokovnega znanja, imeli pa so tudi tečaje in ekskurzije, kar je popestrilo izobraževanje. Premogovništvo je imelo problem, saj so bili vsi rudniki na Slovenskem v lasti tujcev, medtem ko je delovna sila prihajala iz okolice rudnikov. Novinci so se uvajali kar ob delu z opazovanjem svojih kolegov. V Trbovljah je sicer že pred prvo svetovno vojno obstajala rudarska nadaljevalna šola, vendar so se vanjo vpisovali predvsem mlajši rudarski delavci. Pohvalno pa je, da je tudi ta šola organizirala različne poučne izlete.

5. RAZVOJ IN DELOVANJE LJUDSKIH VISOKIH ŠOL (LJUDSKIH VSEUČILIŠČ OZ. LJUDSKIH UNIVERZ)

Prve delavske izobraževalne organizacije, različna društva so se začela razvijati že pred prvo svetovno vojno. Po tej vojni pa so ponovno oživele pobude o izobraževanju širših plasti prebivalstva, o izobraževanju odraslih.

Tako so po celotni Kraljevini SHS začele nastajati ljudske visoke šole oziroma ljudska vseučilišča ali ljudske univerze. Dr. Franjo Žgeč se s takimi nazivi ni strinjal, ker je naloga univerze raziskovanje in ker so za delavce ter kmete nezanimive. Potemtakem se ne morejo imenovati ljudske univerze (Jug 1999, str. 274). Ljudske univerze, tečaji, kakor tudi ostale izobraževalne ustanove in dejavnosti, so bili del gibanja za boljšo izobrazbo, tako za odrasle kot starejšo mladino.

Dr. Karel Ozvald je napisal članek *»Kaj je in kaj ni ljudska univerza«*. Pod pokroviteljstvom Akademsko socialno-pedagoškega krožka je imel leta 1921 predavanje z enakim naslovom, namenjeno vsem, ki bi želeli sodelovati pri vzgoji širših plasti ljudstva (Ljubljanske novice 1921, str. 3).

Leta 1919 je bila v Beogradu in Zagrebu ustanovljena prva ljudska univerza v Kraljevini SHS. Pri nas se je to zgodilo leta 1921 v Ljudskem vseučilišču v Celju, naslednje leto pa sta sledili Ljudska univerza v Mariboru in Ljudska univerza na Jesenicah. Kot samostojen odsek Ljudske univerze v Mariboru je bila leta 1927 ustanovljena Ljudska univerza v Studencih pri Mariboru, v Ljubljani smo jo dobili s tem imenom leta 1934, čez dve leti je obstajala Ljudska univerza v Zgornji Kungoti in 1937. leta Ljudska univerza v Kranju.

Leta 1939 je svoja pravila dobila Ljudska univerza v Črni pri Prevaljah in osamosvojila se je Ljudska univerza na Ptuju (Hojan 1975, str. 26).

Odlok o ljudskih univerzah je izšel leta 1932 in je določal, da: »1. Ljudske univerze ne smejo delovati, če ministrstvo prosvete ne odobri njihovih pravil. 2. Prej ne morejo pričeti z delom, dokler ministrstvo prosvete ne odobri izbora tem za predavanja, načrta in programa tečajev oz. predavateljev. 3. Izbor tem, načrt in program tečajev ter izbor predavateljev se dostavlja ministrstvu, da jih odobri za eno sezono ali za vsako predavanje posebej. Pri izboru tem in predavateljev bodo vodile ljudske univerze izključno kulturno-prosvetne naloge ljudskih univerz in interes državne

uprave in narodnega edinstva in verske strpljivosti. Zato bodo uprave ljudskih univerz pri pripravljanju tem obrazložile tudi glavne misli, ki se bodo v temi tretirale, a pri predavateljih pazili, da so politično in nacionalno primerni in da nudijo jamstvo za svoje javno delo.« (Hojan 1975, str. 25–26).

Iz omenjenega spoznamo, da se je za tovrstne institucije, ki so bile namenjene delavcem in kmetom, uporabljalo različna imena, Ljudske visoke šole, Ljudska vseučilišča ali Ljudske univerze. Tako Dr. Karel Ozvald kot tudi dr. Franjo Žgeč sta o tem podala svoje mnenje, saj se z imeni nista strinjala, ker je naloga univerze raziskovanje ter znanost in zato niso ljudske, saj naj bi ljudstvo dobilo splošno izobrazbo in si s tem dvignilo kvaliteto življenja kakor tudi družbe.

5.1. LJUDSKO VSEUČILIŠČE V CELJU

Leta 1921 je bilo ustanovljeno Ljudsko vseučilišče v Celju, njen predsednik je bil Emil Lilek, ki je bil gimnazijski ravnatelj in vladni svetnik. Že v prvem letu so imeli kar trideset predavanj (redna in izredna) in vsa so bila dobro obiskana (Ljudsko vseučilišče v Celju 1922, str. 3). Delavci naj bi na predavanja prihajali kar naravnost z dela, nekateri so bili celo iz drugih krajev. V letu 1922 pa naj bi se predavanj udeležilo celo okoli osem tisoč poslušalcev (Ljudsko vseučilišče v Celju 1921, str. 2; Mikič 1922, str. 1).

Leta 1925 so na rednem občinskem zboru ugotovili, da skromni prispevki petinsedemdesetih članov ne zadoščajo za pokritje stroškov delovanja.

Po volitvah so se posvetili vprašanju »o čem naj se predava, da se dvigne zanimanje širših slojev, ker se je lani opazalo, da je obisk padel.« (Ljudsko vseučilišče v Celju 1925, str. 2).

Leta 1927 državne podpore niso dobili in so delovanje financirali s članarinami (Ljudsko vseučilišče v Celju 1927, str. 2).

Leta 1929 pa je na predavanje dr. Franceta Vebra, »*O jazu in doživljajih*«, ki je imel že kar nekaj predavanj pred učitelji, trgovci, kmeti in delavci, prišlo zelo veliko število ljudi, zato so napovedali, da bo temu sledilo še naslednje (Ljudska univerza v Celju 1929, str. 2).

Istega leta je tudi Ljudska univerza dobila 5000 din podpore od Celjskega mestnega načelstva in 1500 din od Ministrstva za prosveto. Sezono je končala v pozitivnih številkah, število članov pa je naraslo na sto devetinštirideset (Ficko 1999, str. 288).

Leta 1939 so končno (do tega bi moralo priti že prejšnjo sezono) na željo staršev organizirali ciklus pedagoških predavanj oziroma pedagoški teden. Ker »ljudsko vseučilišče v Celju izvršuje že od l. 1921 važno kulturno delo s tem, da prireja v prvi vrsti razna predavanja. [...] Odbor bo strmel za tem, da bodo predavanja aktualna in raznolika. Po dosedanjih izkušnjah smo se prepričali, da žele biti starši poučeni o vzgoji otrok. Zato prirejamo letos kot uvod ciklus pedagoških predavanj, ki jih bo 6. [...] Starši in prijatelji mladine, vabimo vas, da pridete k tem predavanjem! Namenjena so poglobitvi odnosov med šolo in domom. Pokazala bodo pota in cilje mladinske vzgoje, kakor jo zahteva sedanja doba.« (Ljudsko vseučilišče v Celju 1939, str. 2).

Predavanja so imeli dr. Franjo Žgeč na temo »*Nekaj problemov izvenšolske vzgoje*«, Anica Černejeva: »*Kako vzgajamo deklice za življenje?*«, učitelj Miloš Ledinek: »*Razumevajmo mladostnika in pomagajmo mu*«, dr. Pavel Strmšek: »*Dom podpira in ovira šolo*«, učitelj Franjo Roš: »*Otrok vstopa v šolo*«, učitelj Zdravko Kovač: »*Posebne težkoče pri vzgoji in učenju*« (Odbor 1939, str. 2). Omenjena predavanja so bila namenjena odraslim, delavcem in kmetom, staršem šolajočih otrok, s čemer so takrat spodbujali sodelovanje med šolo in domom.

5.2. LJUDSKA UNIVERZA V MARIBORU

Ustanovljena je bila leta 1922 pod imenom Družbena ljudska univerza Maribor. Ustanovljena je bila z namenom, da razširi splošno izobrazbo med vse sloje. To bi dosegli z raznimi literarnimi priredbami, ekskurzijami, publikacijami, specializiranimi tečajji, brezplačnimi predavanji in knjižnicami (Ficko 1999, str. 277).

Člani so bili razdeljeni na častne, te je imenovala glavna skupščina za posebne zasluge pri izobraževanju, na redne, ki so bili ustanovni in letni, in pa podporne, to pa so bili tisti, ki so podpirali društvo z različnimi prispevki (prav tam).

Dne 28. januarja 1922 je bilo prvo predavanje. Najprej jih je pozdravil župan Grčar, prof. Favaj pa je govoril o pomenu izobrazbe (Mariborske novice 1922, str. 2). Že v aprilu 1922 je predaval prof. dr. Pečovnik »*O elektriki (serija predavanj) z izvajanjem poskusov za popestritev*« (Domače vesti 1922, str. 3). Kar dvaindvajset predavanj se je zvrstilo do junija z različnih področij, kot so zgodovina, književnost, družbene teme, zdravje, pomorske zadeve in tehnologija, vsakega pa se je povprečno udeležilo sto slušateljev (Predavanja prošle sezone v Mariboru 1922, str. 3).

Do leta 1925 je Ljudska univerza v Mariboru delovala v treh smereh:

Prva smer so bili tečaji in sicer iz področja zgodovine, slovenščine, matematike in risanja. Na njih so predavali srednješolski profesorji, ki so bili nagrajeni s primernim honorarjem. Odvisno od števila predmetov so poslušalci prihajali dvakrat ali večkrat na teden. Na koncu tečajev pa so nekateri opravljali izpit.

Druga smer so bila predavanja, ki so bila organizirana po sklopih »etični, državljanski, dušeslovni, higienski, srbski, ženski ciklus, ciklus črtic slovenske zgodovine, kulture in umetnosti, čehoslovaški ciklus« (Ficko 1999, str. 277–278), pri katerem je bilo vsako predavanje pospremljeno s skioptičnimi slikami.

Tretja smer pa so bili mladinski večeri, glasbene prireditve (na tedenski ravni vsaj dve prireditvi). Leta 1924 so uvedli otroške večere (branje pravljic), da bi razširili ponudbo glasbenih dejavnosti, v ta namen so kupili klavir (Ficko 1999, str. 278–279).

Prvi dve leti obstoja so stroške krili občina, prispevki in članarine. Leta 1926 je upravni odbor menil, »da je finančni položaj društva ugoden (Zgodovina zavoda b. l.). Zato je ljudska univerza v tem letu priredila veliko strokovnih tečajev. Predsednik odbora mariborske Ljudske univerze si je prizadeval za »pester spored predavanj in glasbenih večerov. Toda ta sicer skrbno izbran spored nikakor ni privabil ljudstva in tudi ni imel zanj privlačnosti, kar je odbor sam opetovano javno priznal.« (Za ljudsko izobrazbo! 1926, str. 3).

Leti 1927 in 1928 sta bili eni najuspešnejših, že naslednje leto pa je ljudska univerza imela 10.000 din primanjkljaja. Denarno pomoč je dobila od banske uprave in naredila okvirni načrt za naslednje leto, vanj so vključili tudi slovanski ciklus predavanj in koncert v počastitev B. Smetane (Ficko 1999, str. 279).

V letu 1933 je imela sedeminštirideset predavanj, od tega »je bilo 9 pokrajinskih, 5 umetniških, 6 literarnih, 4 zgodovinska« (prav tam), ostalo pa so bile poljudne teme. Povprečno je bilo na predavanju 150 ljudi, v celoti pa je predavanja in prireditve obiskalo 8200 ljudi (Zgodovina zavoda b. l.).

Število obiskovalcev je padalo od leta 1935, še večji padec pa je opaziti v letih pred drugo svetovno vojno, v sezoni 1938/39 je bilo le še šestinštirideset prireditev (prav tam).

Zadnje predavanje na mariborski Ljudski univerzi je potekalo 17. marca 1941, imel pa ga je dr. Stevan Petaki (prav tam).

Kot vidimo, je kljub nekaj finančnim težavam, ki so jo pestile, Ljudska univerza v Mariboru dobro delovala, imela je pester izbor predavanj in pokazala je interes tudi za ne tako tipične, »drugačne« oblike izobraževanja, kot so bili mladinski in otroški večeri, glasbeni večeri, saj so za razširitev glasbenih dejavnosti celo kupili klavir. (Ficko 1999, str. 280–285).

5.3. LJUDSKA UNIVERZA V LJUBLJANI

Leta 1921 je bil ustanovljen **Akademski socialno-pedagoški krožek**, in sicer pod vodstvom univerzitetnega profesorja dr. Karla Ozvalda. Krožek je prirejal sestanke za širše občinstvo in je najprej deloval na Ljubljanski univerzi, nato pa na moškem učiteljišču. Na začetku leta 1922 so priredili diskusijo o 1. členu Zakona za narodne šole, prisotni so bili višji šolski nadzornik Wester, ravnatelj učiteljišča Dokler, pedagogi in profesorji. »Vsi so se strinjali v tem, da je 1. člen tega načrta pomanjkljiv in da se na vzgojo sploh ne ozira. [...] Ker se tako velevažno vprašanje ne da rešiti kar na enem sestanku in je zato treba temeljitega razglabljanja in pa, ker ni bilo skoro nič ljudskošolskih učiteljev navzočih, je predlagal dr. Skaberne, naj se »Akad. soc. pedagog. krožek« obrne na vse učiteljstvo in vso javnost s pozivom, da pošljejo svoje mnenje, kritiko in ev. predloge ...« (Ljudskoškolskemu učiteljstvu 1922, str. 1).

Krožek je kar 2 leti poskušal navezati stike z učiteljstvom, ampak mu ni uspelo. (Delavska ljudska visoka šola 1923, str. 1).

Prirejali so referate »o mentalnosti našega kmeta, o spolnem življenju, o vzgoji za umetnost, o bedi ruskih študentov...« (Ficko 1999, str. 292), za tem pa je bila diskusija.

Hodili so na ekskurzije, si »ogledali gluhonemnico, dečji dom, pomožno šolo, blaznico, kaznilnico (v Ljubljani, Mariboru in Begunjah), realno gimnazijo ruskih beguncev v Ponovičah, premogovnik in steklaro v Zagorju...« (prav tam).

Krožek je dal pobudo za ustanovitev **Delavske ljudske visoke šole**, največ za to gre pripisati dr. Franju Žgeču, pedagogu, ki je bil tudi večletni predsednik krožka, in Franju Čibeju. Ta je začela delovati aprila 1923, predavanja so potekala v veliki dvorani Ljubljanske univerze, ker pa ni imela potrjenih pravil (društvenih), jo je pod okrilje vzel Akademski socialno-pedagoški krožek.

»Glavno delo bi se naj vršilo pod vodstvom strokovnjakov v posameznih tečajih, ki bi bili nekake duševne delavnice. Predavanja bi zavzemala šele drugo podrejeno mesto, a bi morala biti povsem sistematična in primerna za delavce.« (Delavska ljudska visoka šola 1923, str. 1).

Ideja o Delavski ljudski visoki šoli je takoj ob nastajanju naletela na nerazumevanje in težave, »našla pa je nekaj razumevanja pri inteligentnejših in razsodnejših posameznikih izmed delavstva, ki so pač razumeli, da prave izobrazbe delavstvu ne morejo v današnjih razmerah dati politične stranke ali kulturnopolitične organizacije.« (prav tam).

Istega leta 1923 je bil v Ljubljani izvoljen akcijski odbor, ki pa mu nikoli ni uspelo se sestati v celoti, ker so nekateri posamezniki (predstavniki raznih organizacij) prišli samo na to prvo srečanje ali ker se delavstvo še ni zavedalo, kakšen pomen ima dobra izobrazba (prav tam).

Uvodno predavanje je imelo naslov »*Proletariat in problemi njegove izobrazbe*«, vendar je bilo slabo obiskano, zato so ga na željo delavstva ponovili. Po koncu predavanja so diskutirali o vzgoji, izobrazbi, šolstvu in kulturnem delu v strokovnih organizacijah in političnih strankah (Delavska ljudska visoka šola 1923, str. 1).

»Vendar pa tudi v današnji obliki niso glavna predavanja, temveč diskusija, ki se razvije po predavanjih in ki se je udeležujejo v stvarni obliki delavci sami. Že tekom prvih petih predavanj se vidi, kako postaja diskusija vsakič stvarnejša, kako se otresa počasi samih fraz ter se začčenja naslanjati na dejstva.« (Delavska ljudska visoka šola 1923, str. 1).

Novembra 1923 se je organiziral cikel predavanj na temo »*socialni in etični preporod*«. Predavanja so se odvijala vsako nedeljo, nekatere teme in predavatelji pa so bile naslednje: »*O potrebi nove orientacije*« je predaval dr. K. Ozvald; »*O zgledih*

iz živalstva« je predaval dr. A. Breclj; »O zakoniti zaščiti rodbine in dece«, dr. J. Polec; »O osnovnem šolstvu«, A. Štebi; »O strokovnih šolah«, prof. J. Foerster; »O srednji šoli«, I. Wester; »O grozečem nastajanju duševnega proletarijata«, dr. M. Vidmar; »O nalogah občine«, F. Erjavec; »O pijančevanju vdanemu narodu«, dr. I. Robida; »O kinu«, F. Čibej (Ljudska visoka šola v Ljubljani 1923, str. 1).

Predavanja se je dalo dobiti tudi v pisni obliki, saj so izhajala v zbirki »Ljudske visoke šole«. Leta 1926 je prenehal delovati Akademsko socialno pedagoški krožek (ko je ustanovna generacija le-tega zapustila Univerzo) in s tem tudi ustanova, ki je tako uspešno delovala le 3 leta (Ficko 1999, str. 293). Spoznamo, da je v Ljubljani delovala od leta 1923 do leta 1926 Ljudska visoka šola, ki pa se je leta 1934 preimenovala v Ljudsko univerzo v Ljubljani.

»Spomladi 1934 je Zveza kulturnih društev ustanovila **Ljudsko univerzo v Ljubljani**, za kar je namenila 10.000. din. [...] Organi Ljudske univerze so: občni zbor, upravni odbor, vodstvo, predavateljski svet in nadzorstvo. Upravni odbor sestavlja načrt predavanj in tečajev ter razdeli učne ure. Določi pristopnino za tečaj in predavanje, določa honorarje predavateljem, odloča, kaj naj se tiska. Predavateljski svet je strokovni organ, ki sestoji iz treh prosvetnih sekcij, predstavnikov posameznih strok, in sicer: prirodne, pravno- ekonomske in zgodovinsko- filološke z umetnostjo in filozofijo.« (Ficko 1999, str. 293).

Leta 1935 je imel predavanje »O boju proti raku« primarij in profesor dr. Zalokar Alojzij. Predavanja so bila v dvorani Delavske zbornice, vstopnine pa ni bilo (Ljudska univerza 1935, str. 2).

Leta 1937 je imela Ljudska univerza v Ljubljani svoj občni zbor. Na njem se je predsednik dr. Lokar zahvalil banski upravi in mestni občini za finančno podporo, saj je imela Ljudska univerza samo štiri ustanovne člane, ki so plačali ustanovine 1000 din, nekateri celo večkrat. Nadalje so ugotovili, da je bila udeležba na devetih rednih predavanjih dobra, saj se jih je v povprečju udeležilo 116 poslušalcev, vsega skupaj pa 1047. Lepe uspehe sta dosegla tudi tečaja nemškega in italijanskega jezika. V tem letu je imela 12.000 din dohodkov. Dr. Mihelak je predlagal, da bi Ljudska univerza prirejala gospodarske ali socialne tečaje in da bi k sodelovanju na teh tečajih povabili profesorje, ki bi bili morda pripravljene predavati brezplačno, saj so bili

precej na tesnem s sredstvi. Predlagal je tudi, da bi poskušali najti brezplačen lokal za prirejanje tečajev (Kulturno poslanstvo Ljudske univerze 1937, str. 2).

Ljudska univerza v Ljubljani je bila edina med slovenskimi ljudskimi univerzami, ki je nudila predavanja in tečaje brezplačno (Ficko 1999, str. 293).

5.4. LJUDSKA UNIVERZA V STUDENCIH PRI MARIBORU

V društvenih pravilih je imela Ljudska univerza v Mariboru zapisano, da bo svoje delovanje razširila tudi na predmestja in okolico (Zgodovina zavoda b. l.).

V ta namen je v sezoni 1925/26 gostovala na Studencih pri Mariboru s tremi predavanji o zdravstvu. Naslednje leto pa je bila kot samostojen odsek Ljudske univerze v Mariboru ustanovljena Ljudska univerza v Studencih pri Mariboru, ki pa je bila vsebinsko vezana na Ljudsko univerzo v Mariboru, saj je od nje pridobivala predavatelje. V drugih ozirih pa je bila samostojna (prav tam).

Predavanja so bila v gostilni, in sicer v nekdanji kinodvorani, tako so prostori, kurjava in razsvetljava bili brezplačni.

Po letu 1937 pa vse do okupacije so se predavanja izvajala v kletnih prostorih študentske deške osnovne šole.

Za predsednika Ljudske univerze v Studencih je bil izvoljen študentski župan Alojz Kaloh, ki je ostal predsednik društva do druge svetovne vojne.

Največji obisk predavanj je zabeležila Ljudska univerza v Studencih pri Mariboru od ustanovitve pa naslednji dve leti. Udeleževali so se jih predvsem delavci, saj so imeli močno delavsko zavest in želeli so si izboljšati svoj življenjski standard. Kakor je bilo zapisano v Slovenskem narodu: »Delavski živelj je zelo dostopen za vprašanja, ki se nanašajo na širjenje izobrazbe in duševnega obzorja.« (Zaključni večer Ljudske univerze v Studencih 1939, str. 2).

Ustanovni člani so bili tisti, ki so financirali ustanovitev Ljudske univerze v Studencih (enkratno znesek 100 din vsak), vzdrževala pa se je s prostovoljnimi prispevki. Nagrade za predavatelje je krila občina, in sicer iz proračuna, saj je bil vstop na predavanja prost. V letih 1929 in 1930 so na omenjeni ljudski univerzi predavali učitelji, zdravniki, sodnik in duhovnik (Ficko 1999, str. 283).

Leta 1930 je imela štirinajst predavanj, udeležba pa je bila 2264 ljudi. Čez osem let je bilo že dvajset predavanj, 2835 poslušalcev in sto članov.

Predavanja naj bi se dotaknila vseh modernih problemov, bila so zgodovinska, zdravstvena, gospodarska, zemljepisna, literarna in sociološka (Ficko 1999, str. 283–285).

Težava je nastopila samo pri dveh predavanjih: predavanje g. Lampreta, župnega upravitelja, je bilo prepovedano, dr. Vatovec pa je moral temo predavanja spremeniti. Žal pa članek ne poroča, kaj sta bili temi teh dveh predavanj (Zgodovina zavoda b. I.; Zaključni večer Ljudske... 1939, str. 2). Iz tega spoznamo, da so na Ljudski univerzi v Studencih pri Mariboru strokovno izbirali predavatelje in njihove teme.

5.5. LJUDSKA UNIVERZA V KRANJU

Ustanovljena je bila leta 1935. Kot omenja Ficko (1999, str. 294), predavanja na njej niso bila redna in tudi drugih prireditev ni bilo, vzdrževali pa so jo akademiki sami.

Poslušalci so lahko tudi izrazili svoje predloge, katere teme in predavatelje želijo.

Prvo leto delovanja Ljudske univerze v Kranju so označili kot uspešno (Ljudska univerza v Kranju 1936, str. 2).

V telovadnici kranjske gimnazije pa je potekalo predavanje »O abortusu«, ki se ga je udeležilo precejšnje število ljudi. Predavatelj je bil univerzitetni docent in državni tožilec dr. Munda. »Predavanje je bilo strogo znanstveno juridično. Številke, ki jih je predavatelj navajal, nudijo strahotno sliko za človeški rod. Na celem svetu cenijo letno toliko abortusov kakor rojstev! Pretresljivo sliko nudi Rusija, kjer je pred vojsko n.pr. v Moskvi prišlo na tisoč prebivalcev 33 rojstev in en abortus, l. 1920 pa na tisoč prebivalcev 30 rojstev in 5 abortusov, l. 1926 na tisoč prebivalcev 29 rojstev in 16 abortusov, l. 1929 pa na tisoč prebivalcev že 21 rojstev in 33 abortusov. Tako je boljše vize demoraliziral ruski narod, ki tako propada. Lepo je poudarjal g. predavatelj, da abortusov ni kriva samo socialna beda, ... [...] Popolnoma odobravamo tudi konstatacijo g. predavatelja na koncu predavanja, da tega vprašanja ne bi rešila kriminalistika, ampak duhovni, etični prepoved.« (Tedenske novice: Abortus 1935, str. 3). Več podatkov o predavanjih Ljudske univerze v Kranju za analizirani čas, nismo pridobili. Spoznamo pa, da so bile teme, ki so privabile več udeležencev na predavanja, zanimive in poučne.

5.6. OSTALE LJUDSKE UNIVERZE IN LJUDSKO VSEUČILIŠČE

Ljudsko vseučilišče na Jesenicah

Leta 1921 sta na Jesenicah začela učitelja Ivan Šega in Fran Zupančič s poljudnimi predavanji za delavstvo (Hojan 1975, str. 24).

Pripravljena sta bila prevzeti različna predavanja vsak petek in to svojo odločitev sta posredovala delavskim voditeljem in tako je Ljudsko vseučilišče na Jesenicah zaživel (Šega 1923, str. 2).

Bilo je ustanovljeno leta 1922 s strani rdečega sindikata in Svobode (na pobudo komunistov). Njen namen je bil izobraževati delavstvo. Primanjkovalo je predavateljev, zato ta ustanova ni imela uspehov in so lahko predavali tudi predavatelji z nemarksističnimi pogledi (Ficko 1999, str. 296).

Sama predavanja so bila drugače dobro obiskana, saj je bilo povprečno število kar dvesto poslušalcev. Da je bil obisk tako dober, sta imela največ zaslug, oba že omenjena učitelja, Ivan Šega in Fran Zupančič (Ljudska vseučilišča 1922, str. 4).

Zanimiv je podatek, ki ga omenja Ficko (1999, str. 296), da je učitelj Fran Zupančič, ki naj bi z razlago družbe na podlagi svetega pisma zmedel delavce in povzročil »idejno škodo delavskemu gibanju na Jesenicah.« Tudi Ciril Košir, ki je bil tajnik ilegalne partijske organizacije, je opozoril vodstvo sindikata, ampak do drastičnih ukrepov ni prišlo, saj so celo nekateri člani rdečega sindikata postali adventisti in kasneje jehovci. To nam kaže, da so bile takrat na Jesenicah med Slovenci že večje nazorske razlike, ki pa so vodile do različnih tem predavanj, ki niso bile vsem všeč.

Poleg predavanj so prirejali tudi cikle predavanj. Šega je predaval v prvem ciklusu z naslovom »*Naša narava o naravi sploh, živalih, pticah, nižjem živalstvu*« in v drugem z naslovom »*Francoska revolucija o vzrokih revolucije, dobi narodnih skupščin med leti 1789 in 1792, konventu leta 1792–1795*« (Ljudska vseučilišča 1922, str.4). Teme predavanj na Ljudskem vseučilišču na Jesenicah so bile, kot lahko razberemo, bolj liberalno politično obarvane, namenjene delavcem.

Ljudska univerza v Zgornji Kungoti

Je bila ustanovljena leta 1936 z namenom, da širi splošno izobrazbo med odraslimi. Financirala se je s članarino, ki so jo plačevali redni člani, ustanovni člani so plačali enkratni znesek 100 din. Glavna skupščina in odbor sta upravljala s premoženjem in društvom, v primeru razpustitve društva pa je premoženje pripadalo občini. Ta je v roku treh let bila dolžna ustanoviti nepolitično društvo z enakim ciljem (Ficko 1999, str. 291–292).

Ljudska univerza v Črni pri Prevaljah

Leta 1939 je dobila Ljudska univerza v Črni pri Prevaljah potrjena pravila in začela delovati z namenom, da izobrazijo odrasle, ne glede na spol in stan. Do tega je prišla s predavanji, tečaji, knjigami, publikacijami in prireditvami (Ficko 1999, str. 291).

Enako kot v Zgornji Kungoti so redni člani plačevali članarino, ustanovni člani so plačali enkratni znesek 100 din (prav tam).

Društvo je imelo svoje organe, in sicer upravni odbor, občni zbor s predsednikom in preglednike računov. V primeru, da bi Ljudska univerza prenehala z delovanjem, bi njena lastnina pripadla občini, razen če se ne bi v petih letih osnovalo novo društvo. (prav tam).

Ljudska univerza na Ptuju

Leta 1929 je mariborska Ljudska univerza na Ptuj pošiljala svoje predavatelje in kasneje je bila tam ustanovljena podružnica mariborske Ljudske univerze. Tudi njen namen je bil širjenje izobrazbe med vsemi sloji prebivalstva. Do želenega cilja naj bi prišla s predavanji, izleti, tečaji, prireditvami, knjigami in publikacijami.

Na večji razmah njenega delovanja je vplivalo dejstvo, da se je v sezoni 1938/39 osamosvojila (čeprav je pobudo za osamosvojitve dalo Društvo ptujskih akademikov že leta 1932), kar je potekalo v sokolski dvorani Mladike (Ficko 1999, str. 285–286; Jug 1999, str. 133).

Ptujsko Ljudsko univerzo so finančno podprli mestna občina, združenje trgovcev in »narodna odbrana«, kar pa niso dobili s strani njih, so nabrali z nabiralno akcijo in vstopnicami (prav tam).

Podatki za leto 1937 kažejo, da je bilo v tem letu trinajst predavanj.

V sezoni 1938/39 je bilo šest predavanj in na njih je predavalo šest predavateljev, udeležilo pa se jih je osemsto poslušalcev; v sezoni 1939/40 pa so se celo predavanja vrstila na vsaka dva tedna, in sicer ob petkih (prav tam).

Če primerjamo nekatere ljudske visoke šole, ljudska vseučilišča in ljudske univerze v tem času na Slovenskem, je bila najbolj uspešna mariborska. V sezoni 1938/39 je imela enainštirideset predavanj, na njih je predavalo triinštirideset predavateljev, ki jih je poslušalo 5562 poslušalcev, povprečni obisk predavanja je bilo sto petintrideset poslušalcev. V omenjenem letu je bilo le v Celju Ljudsko vseučilišče, po drugih krajih (Maribor, Ljubljana, Studenci pri Mariboru, Ptuj in Kranj) pa so bile tako imenovane Ljudske univerze. Koliko je bilo predavanj, koliko predavateljev, koliko poslušalcev in kolikšno je povprečno število poslušalcev na omenjenih Ljudskih univerzah oz. Ljudskem vseučilišču v Celju, lahko razberemo iz Tabele 1.

Tabela 1: Delovanje ljudskega vseučilišča oz. ljudskih univerz v Sloveniji v letu 1938/39.

	Predavanja	Predavatelji	Poslušalci	Povprečje poslušalcev
Ljudsko vseučilišče Celje	23	18	1940	85
Ljudska univerza Maribor	41	43	5562	135
Ljudska univerza Ljubljana	15	15	2454	162
Ljudska Univerza Studenci pri Mariboru	21	21	3358	159
Ljudska univerza Ptuj	6	6	800	133
Ljudska univerza Kranj	11	15	2000	182
Skupaj	117	118	16114	865

Vir: Ficko 1999, str. 296 ter Hojan 1975, str. 25

Če pogledamo iz dosedaj opisanih podatkov stanje Ljudskih visokih šol, Ljudskih vseučilišč oz. Ljudskih univerz z geografskega vidika v letih 1918 – 1941, glede na ozemlje današnje Slovenije ugotovimo, da je bila organiziranost teh, izrazito prisotna na štajerskem področju (Maribor, Studenci pri Mariboru, Celje, Ptuj, Zgornja Kungota). Tudi z vidika števila predavanj izstopata mariborski Ljudski univerzi (Ljudska univerza v Mariboru in Ljudska univerza Studenci pri Mariboru), saj je bila več kot polovica vseh predavanj v Mariboru (62 predavanj od 117). Prav tako ugotovimo pri številu predavateljev (64 predavateljev od 118), medtem, ko pri številu poslušalcev, delež udeležencev v Mariboru, ni toliko izrazito prevladujoč oziroma nad povprečnim številom poslušalcev, veljavnih za celo Slovenijo.

Če pogledamo ljudske univerze glede na krajevno lokacijo (mesto) ustanove, je zanimivo, da Ljubljana kot mesto z največjim številom prebivalcev ni imela, ne z vidika predavateljev, ne poslušalcev ter števila predavanj, sorazmerno velikega obsega dejavnosti, v tem smislu izrazito prednjači Maribor.

Tako stanje za Ljubljano si lahko razlagamo s tem, da je bila verjetno ponudba rednega izobraževanja v Ljubljani bolj pestra (celovitejša). Glede na to, da je bila ponudba vsebin zelo različna, (od poklicnih vsebin, do splošno življenjskih in praktičnih), lahko tudi sklepamo, da obstoječa razmerja glede na mesto izvedbe, niso bila pogojena z izrazito eksistenčnih vidikov prebivalstva (poklici, zaposlitev), temveč so o vsebinah in udeležbi odločali različni dejavniki in je dejansko stanje odraz kompleksnih vzrokov in razlogov s področja izobraževanja.

Precejšnje razlike med posameznimi Ljudskimi univerzami in Ljudskim vseučiliščem v Celju iz leta 1938/39, ki so razvidne iz števila predavateljev in predavanj (Glej Tabela 1), v primeru povprečnega števila poslušalcev niso tako očitne, iz česar lahko sklepamo, da je število poslušalcev bilo povsod sorazmerno podobno, še najbolj odstopa Ljudsko vseučilišče v Celju, kjer je udeležba poslušalcev na predavanjih očitno nižja.

Iz omenjenega opisa lahko zaključimo, da so Ljudske visoke šole, Ljudska vseučilišča in Ljudske univerze, ki so nastale na Slovenskem v letih 1921–1941 imele pomembno vlogo za razvoj neformalnega izobraževanja odraslih. Kot je spoznati, so delovale po zgledu danskih Ljudskih visokih šol, saj so dajale različna teoretična, strokovna in praktična znanja, za delavce, kmete in starše, teme so bile prilagojene potrebam takratnega časa, iz česar spoznamo, kako so ljudje takrat živeli, kakšna znanja so potrebovali in na kakšen način so ta znanja pridobili. So prva oblika institucionalnega izobraževanja in zato pomenijo prelomnico v izobraževanju odraslih. Namenjene so bile najštevilčnejšemu delu prebivalstva in sicer so se zavzemale za njegovo splošno izobrazbo in vzgojo, da postanejo boljši posamezniki (izboljšajo svoj socialni status in ekonomski položaj, ter razvijejo lastno osebnost) in s tem tudi pripomorejo k nadaljnjemu razvoju države in dvigu izobrazbenega nivoja družbe.

6. IZOBRAŽEVANJE UČITELJSTVA

Z zahtevo po ustanovitvi nadaljevalnih šol je posledično prišlo do zahteve, naj na njih poučujejo za to usposobljeni učitelji. Do tovrstnih zahtev je prišlo že leta 1919 na učiteljski konferenci v Krškem. Za ta namen bi se izvedlo tečaje, in sicer kratke **kmetijske tečaje za učitelje - vrtnarje**. Te tečaje naj bi vodili za to usposobljeni učitelji, ki so tak predmet obiskovali na kmetijski šoli. »Najpriporočljivejši so seveda okrajni poročevalci šolskih vrtov. [...] Tečaj naj vsebujejo v načrtu samo praktično vežbanje, npr.: a) različni načini cepljenja (požlahtnjevanja), b) obrezovanje v drevesnici, c) sajenje drevesc na stalno mesto, č) zatiranje sadnih škodljivcev, d) škropljenje itd.« (Nekaj misli k nameravani vpeljavi kratkih kmetijskih tečajev za učitelje - vrtnarje 1925, str. 3).

Leta 1935 je bil tovrsten tečaj, organiziran v Kotljah, povzetek tečaja pa je opisal anonimni tečajnik: »Namen tečaja je bil usposobiti učitelje vrtnarje za pravilno ureditev in obdelovanje vrta,...« (Gospodarski tečaj v Kotljah 1932, str. 2).

Na koncu anonimni tečajnik zapiše: »Naj pa bi bil tečaj v pobudo za uvedbo sličnih gospodarskih in gospodinjskih sezonskih tečajev (pozimi, predvsem pa spomladi in jeseni) v prvi vrsti s praktičnim sodelovanjem tečajnikov v vseh okrajih države, kajti skrajni čas je, in treba je, da smo učitelji oboroženi v gospodarskih strokah,...« (prav tam).

Na prošnjo zastopnikov učiteljstva je leta 1927 takratni minister za kmetijstvo priskrbel za kmetijske nadaljevalne šole sredstva iz državnega proračuna in tako sta bila organizirana tudi dva tečaja za učitelje (na Grmu in v Št. Juriju ob južni železnici). Banski upravi so učitelji pošiljali predloge za prirejanje krajših strokovnih tečajev in tako je bilo v sezoni 1931/32 organiziranih kar veliko tovrstnih tečajev (Hojan 1975, str. 15).

Avgusta leta 1931 je bil na Vinarski in sadjarski šoli v Mariboru organiziran uvodni in **metodični tečaj**, ki je trajal kar dva tedna (Sijajen uspeh učiteljskih tečajev v Dravski banovini 1931, str. 3).

Prav v tem času, ko je bil na Vinarski in sadjarski šoli v Mariboru organiziran tečaj, pa je sekcija za Dravsko banovino s pomočjo subvencije banske uprave v Ljubljani na moškem učiteljišču organizirala **Zadružno knjigovodski tečaj JUU**. Prijavljenih učiteljev je bilo sicer dvainpetdeset, vendar se jih je tečaja udeležilo le

osemintrideset, na koncu tečaja so sledili izpiti (Sijajen uspeh učiteljskih tečajev v Dravski banovini 1931, str. 3).

V približno istem času, pa je bil za učiteljice na dekliškem zavodu »Vesna« organiziran **gospodinjski tečaj** (Hojan 1975, str.17).

Namen tečajev je bil, da udeležence uvede v kmečko razmišljanje in delo. Najprej so se lahko vpisali tisti, ki so že poučevali na šolah ali poučujejo tam, kjer bi bilo nujno potrebno te šole ustanoviti (Š. Ljubo 1935, str.1).

Za gospodinjski tečaj se je prijavilo toliko učiteljic, da so morali, ko se je ta končal, organizirati še dodatni tečaj. Vsi ti tečaji so vključevali tudi ekskurzije.

Istega leta je bil tudi v Mali Loki na Dolenjskem za učiteljice gospodinjsko nadaljevalnih šol organiziran gospodinjski tečaj. Trajal je kar štiri tedne, na njem so se učile gospodinjstva, kuhanja, vrtnarstva, šivanja, perutninarstva in živiloznanstva.

Prednost za ta tečaj so imele učiteljice, ki so imele namen s prihodnjim šolskim letom v svojem domačem kraju ustanoviti gospodinjsko nadaljevalno šolo in so na podeželskih šolah službovale že najmanj 5 let. Za pouk in oskrbo na tečaju so plačale štiristo din, ostale stroške pa jim je krila banska uprava (Sijajen uspeh učiteljskih tečajev v Dravski banovini 1931, str. 4).

Za strokovno izobrazbo učiteljev na obrtno-nadaljevalnih in trgovskih šolah sta bila na tehniški srednji šoli v Ljubljani organizirana **risarski in merkantilni tečaj**. Število udeležencev na tečaju je bilo omejeno na trideset slušateljev (čeprav je na koncu bilo skupno število na obeh tečajih osemdeset), prednost pa so imeli učitelji, ki so že poučevali na tovrstnih šolah.

»Taki tečaji privedejo učitelja do spoznanja, da mu še manjka znanja za svoje uspešno delo med narodom! - Veniger....« (Sijajen uspeh učiteljskih tečajev v Dravski banovini 1931, str. 3).

Nadalje je v Ljubljani leta 1931 v dr. Krekovi gospodinjski šoli potekal **gospodinjski tečaj za učiteljice**. Pouk se je delil na teoretičen in praktičen del, predavali so o metodiki, ureditvi in pomenu gospodinjskih tečajev med kmečkim in delavskim prebivalstvom, o gospodinjstvu, kuhanju, hranoslovju, serviranju, mlekarstvu, pranju, likanju, higieni, negi dojenčka, krojnem risanju, praktičnem šivanju, sadjarstvu in

vrtnarstvu. Pouk je vključeval tudi predavanja o zdravstvu, ki so ga dopolnili s poučnimi filmi, udeleženske pa so bile deležne tudi več ekskurzij.

Ob zaključku tečaja je sledila slovestnost s Franom Finžgarjem kot govornikom, ki je poudarjal pomen učiteljskega delovanja med kmečkim prebivalstvom (Sijajen uspeh učiteljskih tečajev v Dravski banovini 1931, str. 4).

Poverjeništvo Rdečega križa na Mladiki je organiziralo **higienski tečaj** v Ljubljani. Nanj se je prijavilo kar šestdeset učiteljic, vendar je bilo izbranih samo osemindvajset, in sicer tiste, ki so se že udeleževale pri poverjeništvu Rdečega križa. Tečaj je imel dva dela. Prvi del je obsegal kuhanje, in sicer je dopoldne potekal praktični del, popoldne pa je sledilo predavanje. Drugi del je bil namenjen zdravstvu, predavalo se je o prvi pomoči, o tuberkulozi, o higieni žene in negi dojenčka, o šolski higieni in o dvigu higiene na vasi. Tudi ta predavanja so bila za boljšo predstavo obogatena s filmi, praktičnimi vajami in ekskurzijami (Sijajen uspeh učiteljskih tečajev v Dravski banovini 1931, str. 4).

Istega 1931. leta so bili organizirani še »**Tečaj za individualno psihologijo in druga aktualna šolska vprašanja**«, **teoretično-praktični pedagoški pevski tečaj** in **pevski tečaj pevskega zbora JUU** ter tečaja za **rokovorni pouk in radio** v Ljubljani in Mariboru (Sijajen uspeh učiteljskih tečajev 1931, str. 3; Kraljevska banska uprava Dravske banovine 1931, str. 3).

Razprave o tečajih za izobraževanje učiteljev kmetijsko- gospodinjskih nadaljevalnih šol so se nadaljevale. Odbor učiteljic gospodinjskih nadaljevalnih šol pri UJU je podal predlog, da bi se predavanja organizirala tudi za učitelje, ki so brezposelni. Žal to ni bilo mogoče zaradi pomanjkanja sredstev. So se pa še naprej prirejali tečaji za že zaposlene učitelje kmetijsko-gospodinjskih nadaljevalnih šol in za voditelje le-teh, saj »naše kmetsko nadaljevalne šole bodo pod vodstvom strokovno dovolj usposobljenih voditeljev mogle v bodoče še zadovoljivejše in uspešnejše vršiti nalogo, ki so si jo postavile« (Š. Ljubo 1936, str. 1). Tako je bil na Grmu leta 1935 organiziran **učiteljski praktični kmetijski tečaj**, na katerega je bilo sprejetih štiriindvajset učiteljev, ki so že učili na kmetijsko nadaljevalni šoli ali pa so bili iz krajev, kjer bi bila ustanovitev take šole nujno potrebna. Tečaj je trajal pet dni, predavanja so bila tako

dopoldan kot tudi popoldan, predavali pa so o živinoreji, mlekarstvu, travništvu in organizaciji (prav tam).

Naslednje leto v aprilu 1936 pa je bil v Mariboru na vinarski šoli organiziran še **učiteljski tečaj za voditelje kmetско nadaljevalnih šol**. Potekal je ob dopoldnevih, ki so bili namenjeni teoretičnemu pouku, in popoldan, ko je bil čas za praktični del. Tečaj je imel tri dele, prvi del (v maju) naj bi obsegal predavanja iz poljedelstva, živinoreje, čebelarstva, vrtnarstva, gozdarstva, sadjarstva in vinarstva, drugi del (v juniju) naj bi obravnavali travništvu, tretji del pa (v oktobru) predavanja o kletarstvu z vinogradništvom in sadjarstvom. Tečaja se je udeležilo trideset učiteljev, ki so na kmetско nadaljevalnih šolah poučevali ali pa so jih vodili (Učiteljski tečaj za voditelje kmetско nadaljevalnih šol 1936, str. 2).

»Leta 1927 se je med učiteljstvom začela samoizobraževalna akcija ter je bilo pripravljenih več samoizobraževalnih tečajev.« (Hojan 1975, str. 22). Prvi **samoizobraževalni tečaj**, organiziran s strani poverjeništvu UJU, je bil v Ljubljani leta 1927. Na njem so predavali o izvenšolskem delu med ljudstvom, nanj pa so se lahko prijavili posamezniki ali društva. Tečaja se je udeležilo 231 učiteljic in učiteljev. Odprl ga je Andrej Skulj in v nagovoru opomnil na prelom s tradicijo s celjsko deklaracijo, nove cilje učiteljstva in njegovem poenotenju, kar je poželo »dolgotrajno odobravanje« (Prvi samoizobraževalni tečaj. Pov. UJU v Ljubljani 1927, str. 1).

Nato je poverjenik javno odprl **predavanja za učitelje**, ki so bila naslednja:

Alojz Hreščak je predaval »*O organizaciji učiteljske samoizobrazbe*«. Po njegovem mnenju je temelj samoizobrazbe študij družboslovja, delo naj bi se razvijalo po krožkih in po vsej organizaciji, s tem bo prišlo do enotne stanovske ideologije. Delo bi se odvijalo po krožkih, ki bi zajemalo branje, diskusijo in pojasnjevanje brošur. Navodila bi dajal osrednji izobraževalni odbor, ki bi bil zadolžen tudi za istočasno delo krožkov, sestavljanje brošur in navodila za njih, interveniral bi v krožkih, pregledoval bi izvršeno delo, obveščal v listih, vodil evidenco izvenšolskega dela, knjižnice in organiziral vsakoletni tečaj (Prvi samoizobraževalni tečaj. Pov. UJU v Ljubljani 1927, str. 1).

Jože Pahor je predaval »*O npravstveni, etični vzgoji*«, opozoril je na pomanjkljivosti npravstvene vzgoje in nakazal smeri pozitivne etike, kot na primer to, da je npravstvena

vzgoja naravna in jo je treba prepustiti materi, da se začne že z otrokovimi prvimi zaznavami, in sicer takoj po porodu. Posebej pa so razpravljali o tem, ali je vzgoja že zaključena, ko otrok vstopi v šolo in o vzgojni nalogi šole (Prvi samoizobraževalni tečaj. Pov. UJU v Ljubljani 1927, str. 2).

Josipina Ahtikova je predavala »*O izvenšolskem delu učiteljic*«, kjer je poudarila bistvo izvenšolskega dela, to pa je: 1. Navodila in nasveti ženi kot tovarišici moža. 2. Nasveti glede vzgoje otrok, gospodinjstva ter osebne in socialne higijene. 3. Podobna, nekoliko specializirana navodila za dekleta po šolski dobi.« (Prvi samoizobraževalni tečaj. Pov. UJU v Ljubljani 1927, str. 2). Takoj za tem referatom je bil naslednji, da so lahko nato odprli diskusijo o skupni temi.

Marija Dolgan je *metodo izvenšolskega dela učiteljic* razložila z referatom, kot pogoj je postavila, da se morajo cilji izobrazbe kmečkih žena ujemati z delom in življenjem kmečke žene. Pozvala je k ustanavljanju dekliških krožkov. Glede na potrebe in čas, bi se obravnavala snov, sestanki pa bi potekali enkrat tedensko (pozimi tudi ob delavnikih). Tematika na teh kroških bi bila gospodinjstvo in gospodarstvo, kuhanje, branje gospodinjskih in leposlovnih del, olika, higiena, ročna dela, vrtnarstvo in nrvnost (Prvi samoizobraževalni tečaj. Pov. UJU v Ljubljani 1927, str. 2).

Milka Umberger je predavala »*O pripravi učiteljice na izvenšolsko delo*«. Ta referat je dopolnjeval prejšnjega o izvenšolskem delu učiteljic. Predavateljica je mnenja, da se mora učiteljica zavedati »potreb sorazmernega udejstvovanja moža in žene pri razvoju harmonične kulture naroda« (Prvi samoizobraževalni tečaj. Pov. UJU v Ljubljani 1927, str. 2).

Učiteljica mora, ko dela, uporabljati lastne izkušnje in »bogastvo svoje osebnosti«, naslanja naj se na študij sociologije in aktivno sodeluje v ženskih in stanovskih organizacijah. Tudi po teh dveh predavanjih se je tako kot po večini razvila diskusija.

Josip Dolgan je imel predavanje »*O kmetški delovni šoli*«, v katerem se je zavzel za razumno in umetniško udejstvovanje otrok, kjer naj sodelujejo tudi starši, za nebirokratsko delovanje učiteljev in za ukinitvev telesnih kazni. Po predavanju je prišlo še do obširne diskusije (Prvi samoizobraževalni tečaj. Pov. UJU v Ljubljani 1927, str. 2).

Franja Sušnik je predstavila *vprašanje gospodinjskih tečajev* in se zavzela za *reformo učiteljskih*. Kmetijsko gospodinjski pouk bi poučevale učiteljice kmetijskih gospodinjskih šol, ki imajo večletno prakso. Pouk bi potekal vsaj dve uri na teden, ki pa bi se še dopolnjeval z dvo ali štirimesečnimi tečaji. Za nabavo kmetijsko gospodinjskega inventarja naj poskrbi oblastni odbor, za to, da se bodo vsako leto prirejali tečaji za učiteljstvo, pa višja šolska oblast. Tudi to predavanje je kot vsa ostala zaključila diskusija (Prvi samoizobraževalni tečaj. Pov. UJU v Ljubljani 1927, str. 2).

Vodstvo tečaja je udeležence tečaja na nedeljo leta 1927 odpeljalo na izlet na Vrhniko (Ivan Cankar), tako da na tečajih niso le sedeli v klopeh in poslušali predavanja.

Zadnji dan po koncu predavanj sta bila slavnostna govora zastopnika beograjskega Poverjenišva UJU o tečaju in zaključni govor poverjenika Andreja Skulja. Večer pa je bil namenjen druženju tečajnikov, ki se je odvijalo v Zvezdi in Ljubljanskem dvoru in čeprav so morali zvečer že na vlak, se ga je vseeno udeležilo 110 tečajnikov. (Prvi samoizobraževalni tečaj. Pov. UJU v Ljubljani 1927, str. 1).

Ostali samoizobraževalni tečaji so potekali predvsem med počitnicami po končanem šolskem letu. Učitelji in učiteljice so se jih udeleževali na lastne stroške, recimo počitniški samoizobraževalni tečaj UJU za Savsko banovino je vsakega udeleženca stal 300 din (Zor 1933, str. 1; Pevski zbor UJU učiteljstva 1930, str. 2; Učiteljski tovariš 1934, str. 4). Izobraževali so se predvsem v okviru organizacij, v katere so bili včlanjeni. Poleg UJU so bile te tudi Slovenska šolska matica, Slomškova zveza, Pedagoško društvo v Ljubljani in Pedagoška centrala v Mariboru.

Iz omenjenega lahko spoznamo, da so se učitelji izobraževali predvsem za področja vrtnarjenja, metodike, knjigovodstva, gospodinjstva, glasbe, risanja, merkantilizma, higijene, psihologije in kmetijstva. Učitelji so organizirali tudi samoizobraževalne tečaje, kjer je po predavanju skoraj vedno sledila obširna diskusija.

7. IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH NA PRIMORSKEM

Po koncu prve svetovne vojne so po določilih londonskega pakta Primorska, Istra, del Kranjske in del hrvaškega primorja pripadli Italiji. Takoj so se začeli pritiski na Slovence, slovenski jezik in na njegovo rabo v javnosti. Ko pa je na oblast prišla fašistična stranka z Mussolinijem na čelu, so se stvari samo še poslabšale (Nečak in Repe 2003, str. 95–100).

Leta 1923 je bila raba slovenščine v upravi zmanjšana, v matične knjige se ni več vpisovalo slovenskih imen, uvedena so bila italijanska imena namesto slovenskih in hrvaških. Istega leta je Gentilijeva šolska reforma določala umik slovenskega jezika iz šol v prid italijanskemu (najprej so postali vsi prvi razredi osnovnih šol izključno italijanski, kasneje pa vsi) (Italijanska kulturna barbarstva nad jugoslovenskim narodom 1923, str. 1).

Leta 1925 pa je bila slovenščina kot uradni jezik ukinjena tudi na sodiščih.

Kar tretjina slovenskih učiteljev v Julijski Krajini je izgubila službo, do leta 1927 pa se je številka dvignila na tisoč. Dogajalo se je tudi, da veliko slovenskih učiteljev ni dobilo plače (prav tam).

Pred prvo svetovno vojno sta bila v močnem porastu tudi slovenski tisk in založništvo, tudi tu je prišlo do pregona in podobne usode. Zelo razvejano je bilo društveno življenje, delovalo naj bi okrog 130 društev, ki so med vojno nehala delovati in so bila po njej obnovljena (Tul 1999, str. 258). Leta 1920 je **Glasbena matica** organizirala zadnji koncert v Trstu, saj so Italijani že deset dni po koncertu požgali **Narodni dom** (Govekar-Okoliš 1998, str. 85). Vendar je bil to šele začetek. Že naslednje leto so v Trstu požgali **Delavski dom**, v katerem je imelo društvo Ljudski oder bogato knjižnico. Tem požigom so sledili požigi narodnih domov v okolici Trsta, napadli pa so tudi zavod gluhonemih v Gorici 1922. leta (Napad na zavod gluhonemih v Gorici 1922, str. 2).

K oviranju njihovega dela pa so doprinesla tudi nesoglaja tako med društvi kot v društvih.

Že pred prihodom fašizma na oblast so italijanske oblasti ovirale delovanje slovenskih društev. Društva so morala za vsak redni letni občni zbor in za vsako predavanje zaprositi za dovoljenje, predložiti seznam članov in prepis svojih pravil. Največkrat pa so bile prošnje zavrnjene in s tem so dosegli, da društvo ni moglo delovati.

Vendar je kljub vsem tem pritiskom leta 1924 še zmeraj delovalo 400 slovenskih društev, za dediščino Sokola pa je poskrbela Zveza telovadnih društev (Godeša 1997, str.270–271).

Društva (kulturno-prosvetna) na Primorskem so se povezovala in organizirala v treh večjih organizacijah. Oktobra 1922 je krščanskosocialni tabor v Gorici ustanovil **Prosvetno zvezo**, ki je bila prosvetna in vzgojna organizacija. Sestavljalo jo je 124 prosvetnih društev in nekateri samostojni oddelki, ki so delovali pod njenim okriljem (predavalni, dramatski, pevski in telovadni) (Tul 1999, str. 261–262).

Leta 1923 so organizirali v Dornberku dvodnevni prosvetni tečaj (nedelja in ponedeljek). V nedeljo se je tečaj delil na dva dela, v prvem delu so govorili o gospodarskih vprašanjih in italijanskem pravu (gospodarsko in politično izobraževanje), v drugem delu pa so razpravljali o vasi, družbi in materinem jeziku (socialno vzgojno izobraževanje). V ponedeljek pa so predavali o zgodovini in sedanjih nalogah v kulturni organizaciji, o delu društev in o petju.

Naslednje leto so priredili gospodinjski tečaj, ki je trajal pet tednov, udeležilo pa se ga je 34 žensk. Prosvetna zveza je prav tako organizirala romanja, duhovne vaje, koncerte in prirejala dramske in telovadne tečaje. V njenem okviru pa sta delovali tudi **Dekliška in Dijaška zveza**. Avgusta 1924 bi se moral izvajati dekliški dijaški tečaj na Ponikvah in verski in socialni tečaj na Pečinah, organiziran s strani Dijaške zveze. Nencetti, ki je bil prefekt Furlanske pokrajine, je prepovedal oba tečaja, češ da bi lahko povzročala motenje javnega miru. Avgusta 1925 je Dijaška zveza s težavo organizirala Verske dneve.

Proti koncu delovanja zveze je ta dala poudarek na njene najožje člane s pomočjo prosvetnih tekem. Potekalo je tako, da so člani obdelali določeno snov in nato svoje znanje predstavili pred potujočimi komisijami, najboljši pa so se na koncu pomerili na okrožnih tekmovanjih (Tul 1999, str. 261–263; Prosvetni tečaj v Dornbergu 1923, str. 4; Tečaj katoliškega dijaštva na Pečinah 1924, str. 1; Dijaški vestnik: Tovariši! 1925, str. 2).

Poleg Prosvetne zveze je bila pomembna tudi **Zveza (slovenskih) prosvetnih društev**. Njena posebnost je bila, da je izbirala člane po narodni opredelitvi. Ugotavljamo, da s Prosvetno zvezo nista bili v dobrih oziroma »prijateljskih« odnosih, kar se tudi vidi iz odgovora v članku Edinosti na članek v Malem listu: »Naš tajnik ne dobiva plačila od nikake banke in nikakega drugega kapitalista. Njegovi dohodki so neprimerno skromnejši kakor dohodki takozvanih krščansko-socijalnih kulturnih delavcev, ki so za svoje malo delo plačani kot ministri in ki skrivajo luksuzni avtomobil v gozdju pred vasjo, v vas pa pricaplajo kakor ubogi romarčki.« (Zveza prosvetnih društev 1925, str. 2).

V Zvezi je delovalo tudi **Dramsko društvo iz Gorice**. Leta 1924 se je v Gorici razvilo Dramsko društvo iz goriškega dramskega krožka, ki je deloval od leta 1921. Že prvo leto je društvo organiziralo dramski tečaj pod vodstvom Cirila Bratuža. V oktobru so začeli s predstavami in te so bile vsakih štirinajst dni. Predstave so naletele na dober odziv, še posebej Cankarjeva Pohujšanje v dolini šentflorjanski. Z igro Namišljeni bolnik pa so gostovali na šentjakobskem odru v Trstu (Tul 1999, str.264).

Leta 1925 je z uprizoritvijo takrat najnovejše drame Smrtna poteza, avtorja Franceta Bevka, naletelo na velik uspeh.

Po uprizoritvi v Solkanu je sledila še veseloigra Snubač A. Čehova, nato pa je dramsko društvo z isto predstavo nastopilo še v Ajdovščini, Idriji in pri Sv. Luciji (Turneja članov dramskega društva iz Gorice 1925, str. 2).

Zveza je prav tako organizirala **dvomesečni dramatični tečaj**, pobuda zanj je prišla s strani dramatičnega krožka, zato so bili vabljeni tudi člani krožka, za svoja društva pa je tudi izvajala organizacijske tečaje (Dramatični tečaj 1924, str. 2).

Leta 1922 pa je v Trstu tudi narodno liberalni tabor ustanovil **Zvezo kulturno prosvetnih društev Prosveta**. »Podpisani so 5. januarja t.l. predložili oblastvu pravila za novo društvo »Prosveta« v Trstu. [...] Novemu društvu je svrha pospeševati in širiti prosveto med Sloveni v kraljevini Italiji na vse zakonite načine, poglobitno pa 1. s čitalnicami in ljudskimi in znanstvenimi knjižnicami, 2. predavanji in učnimi tečaji, 3. z glasbo, dramatiko in umetnostmi sploh, 4. izdajanjem in razpečevanjem knjig, 5. s poučnimi in zabavnimi sestanki, izleti in potovanji, 6. umetniškimi in zabavnimi prireditvami, 7. telovadbo in sportom, z vsem tem v mejah

zakonitih predpisov in, kolikor je po zakonu potrebno, s posebnim oblastvenim dovoljenjem.« (Dnevne vesti, Društvo »Prosveta« v Trstu 1922, str. 2).

Prosveta je bila zelo povezana z Zvezo prosvetnih društev. Delovala je predvsem na Tržaškem, imela je največjo slovensko knjižnico v Italiji, tako da je zalagala tudi druga društva in knjižnice, če so želela uprizoriti kakšno dramsko delo, in zbirala rabljene knjige ter jih pošiljala v knjižnico v kaznilnici.

Društvo je organiziralo tudi predavanja in leta 1925 tečaj za pevovodje, ki je trajal kar tri mesece, udeležilo pa se ga je sedemindvajset slušateljev (Tul 1999, str. 263 ; Tečaji za voditelje kmetijsko nadaljevalnih šol 1922, str. 3).

Iz Kogojevega pevskega zbora in godbenega krožka je leta 1922 v Gorici nastalo **Prosvetno društvo Mladika**. Najprej so imeli bolj izlete in sestanke, z letom 1923 pa so uvedli še predavanja. Ta so potekala enkrat tedensko in so bila mišljena za dekleta in za fante.

Prirejali so tudi dobrodelne akcije, socialne tečaje, literarne večere, igre,... leta 1924 pa so celo organizirali večji koncert, na katerega je prišlo kar 600 poslušalcev (Tul 1999, str. 263).

Pri ohranjanju narodne zavesti in izobraževanju so imela prav tako pomembno vlogo stanovska društva. Glavna je bila leta 1920 ustanovljena na poziv Antona Germeka **Zveza slovanskih učiteljskih društev v Julijski krajini**. Na ustavnem zborovanju so se v Trstu zbrali delegati vseh tedaj obstoječih učiteljskih društev in sklenili izdajati svoje glasilo »Učiteljski list«. Kmalu zatem pa še mladinski list »Novi rod« in objavili oglas: »Poziv vsem književnikom v zasedenem ozemlju! »Zveza slovanskih učiteljskih društev v Trstu« bo začela izdajati z januarjem prihodnjega leta zabavno-poučen list za mladino. V svrhu točne organizacije sotrudištva za to važno podjetje pa mora imeti natančen popis vseh jugoslovenskih književnikov, ki živijo še na našem ozemlju. Podpisano uredništvo prosi torej vse književnike (slovenske in hrvatske), naj mu pismenim potom naznanijo svoje točne naslove.« (Poziv vsem književnikom v zasedenem ozemlju! 1920, str. 2).

Po učiteljskih društvih je v tem letu začela organizirati tudi izobraževanje z vsakoletnim zaključnim izobraževalnim tečajem.

Med samim letom pa je zveza prirejala izobraževalne sestanke učiteljstva. Na njih so obravnavali tako sociološka kot pedagoška vprašanja.

Prirejala je počitniške tečaje, ki so potekali v Sveti Luciji pri Tolminu med leti 1922 in 1925. Predavali so o združništvu, liberalizmu, marksističnem in krščanskem socializmu in o verstvu in kulturni misiji katoličanstva. Ta predavanja pa so tudi izšla v brošuri. Na teh počitniških tečajih so predavali znanstveniki in strokovnjaki, udeležba je bila dobra, in sicer preko sto učiteljic in učiteljev. Leta 1925 bi moral potekati zadnji učiteljski tečaj, vendar je bil s strani goriškega podprefekta di Sunija prepovedan (Prepoved učiteljskega tečaja pri Sv. Luciji 1925, str. 1).

Leta 1922 je prišla pobuda, da bi ustanovili lastno tiskarno. Ampak na žalost do tega ni prišlo zaradi pritiskov in pomanjkanja sredstev. So pa tega leta ustanovili svoj pevski zbor, ki je imel kar osemdeset članov. Leta 1923 sta bila organizirana dva pevska tečaja, in sicer v Gorici in Trstu (Tul 1999, str. 266).

Leta 1925 za božič je pevski zbor Zveze slovanskih učiteljskih društev priredil dva koncerta, prvega v Renčah, drugega pa v Ajdovščini (Pevski zbor Zveze slov. učiteljskih društev 1925, str. 2).

Zveza je organizirala tudi izobraževalne tečaje kot nekakšno visoko šolo, ki pa se je niso udeleževali samo učitelji in učiteljice, ampak tudi dijaki in drugi.

Po šolski reformi leta 1923 je Zveza izgubila veliko slovenskih učiteljev, ti so bili premeščeni v notranjost države, namesto njih pa so na njihova mesta prišli italijanski učitelji.

Zato so slovenski učitelji po posameznih okrajih, organizirali izobraževalne krožke.

Zveza je leta 1922 imela okoli 800 članov, leta 1926 pa samo še 350 članov, kljub temu pa je vključevala tri četrtine slovanskega učiteljstva.

Avgusta 1926 je bila zveza in vse njene podružnice razpuščena. »Razlog: ker da nima Zveza po novih zakonih nikakega pomena več.« (Zveza slov. učiteljskih društev razpuščena 1926, str. 1).

Pomembni primorski društvi sta bili tudi telovadni **društvi Sokol in Orel**, pa tudi ostala krajevna telovadna društva, ki so skrbela za telesno kulturo in prirejala tekmovanja v znanju iz prosvetnega življenja. Društvo Sokol je bilo zatrto leta 1923, ampak že leta 1925 ponovno vzpostavljeno in je s svojim delom nadaljevalo v

Ajdovščini. Prirejalo je predavanja, občne zборе in izobraževalo svoje člane v dramatiki in telovadbi (Tul 1999, str. 265).

Obstajalo je tudi kar nekaj dijaških društev. **Dijaško društvo Adrija** se je leta 1926 združilo s **Srednješolskim društvom Vesna** (Tul 1999, str.267). V Tolminu je bil ustanovljen **Dijaški dramatični krožek** in v Idriji je Dijaški krožek celo izdajal glasilo »Naš glas« (prav tam).

Od verskih društev so delovale predvsem **organizacije Marijine družbe**, njihov namen je bil poglobljati duhovno versko življenje. Organizirali so razne duhovne vaje, romanja in misijone. Ko je prišlo do ukinitve društev, je na te organizacije padla naloga za ohranjanje narodne identitete, zato se je njihovo število tudi povečalo (Tul 1999, str. 268).

Fašistično nasilje se je ves čas stopnjevalo, prihajalo je do ropanj in zasedb slovenskih kulturnih prostorov, zaplemb in sežigov knjig, ki so si jih fašisti nagrahili v knjižnicah Bralnega in podpornega društva, Ženskega društva, Pevskega društva, Zveze prosvetnih društev, dijaškega društva Adrija in Telovadnega društva (Govekar-Okoliš 1998, str. 86–87).

Zakon, ki je bil sprejet 12. 6. 1927 in je določal odpravo vseh slovenskih društev, vseh njihovih listov, glasil in slovenskega tiska nasploh, pa je bil dokončen udarec društvom. Oblasti so zaplenile vse imetje in knjige, če jih člani niso uspeli prej poskriti. Če bi se poskušalo društvo ponovno vzpostaviti, je bila za to predvidena zaporna kazen (Govekar-Okoliš 1998, str. 86–87).

Kljub vsem tem pritiskom so nekatera društva uspela delovati v ilegali, predvsem tista, ki so bila povezana z Zvezo prosvetnih društev.

Učitelj Ciril Drekonja je leta 1928 organiziral učiteljski tečaj, ki je potekal na Kolovratu (ki je trajal tri dni, spali so na seniku ob suhi hrani), udeležilo pa se ga je več kot dvajset učiteljev, predavala pa sta jim Ciril Drekonja in Franc Sivec (Tul 1999, str. 269).

Po ukinitvi društev se je izobraževalno delo začelo prenašati na posameznike, o tem je pisalo več avtorjev, npr. Bevk (1927), Govekar-Okoliš (1998) in Tul (1999). Prebivalstvu pa so oblasti poskušale vsiliti še lastno fašistično delopustno organizacijo z imenom **Dopolavoro**, katere cilj je bil promocija fašističnega duha.

Zaradi vseh teh vzrokov oziroma situacije, v kateri se je znašlo prosvetno izobraževalno delo, se je le-to preselilo v privatno sfero. V Edinosti je France Bevk napisal prispevek, v katerem je napovedal: »Za bodoči rod je treba skrbeti in za njegovo izobrazbo, ker bo sicer brez potrebne izobrazbe užival grenek kruh.« (Bevk 1927, str. 1). Nadalje je ljudem svetoval, naj sami učijo svoje otroke, saj samoizobrazba lahko postane »dragocena dediščina« (prav tam). Tako so si ljudje skrivoma izposojali knjige, ki so jih uspeli skriti. Med leti 1937 in 1939 je na Opčinah delovala celo knjižnica, ki je bila skrita v stanovanju Bruna Staniča in je imela kar 150 knjig in revij. V nahrbtnikih so ljudje iz Ljubljane, Gorice in Trsta skrivoma nosili knjige (slovenske abecednike in nove knjige) čez mejo. V vasi Čadrg pa je tamkajšnji mlekar skupaj s mladinskim društvom v zasebnem stanovanju ustanovil tajno šolo. Slovenski učitelji so dajali napotke, kako naj ljudje doma iz prepovedanih učbenikov učijo svoje otroke pisati in brati slovensko. Ker so to največkrat počela dekleta, so za njih prirejali tečaje.

Po Primorski so bile organizirane tudi **dijaške srenje**. Te so vključevale študente in dijake, ki so v teh srenjah ustanavljali nogometne, kulturne in druge krožke. Ker je bil italijanski pritisk prevelik, so zborovanja in sestanki potekali v bolj odročnih krajih (hribovskih ali v manjših vaseh). Vsako leto pa so organizirali tedenski dijaški tečaj (Bevk 1927, str. 1; Govekar-Okoliš 2008, str. 87; Tul 1999, str. 269).

Primorska je bila, kot smo spoznali, svojevrsten primer slovenskega ozemlja, saj je po prvi svetovni vojni pripadla Italiji in ta je skoraj nemudoma začela z italijanizacijo slovenskega prebivalstva, in kako lažje kot skozi kulturo, šolstvo in jezik naroda. Začela se je vrsta požigov (tako kulturnih ustanov kot knjig) in zakonov za preprečevanje širjenja narodne zavesti, jezika in akcija poitalijančevanja. Zato so se na Primorskem močno razvila različna društva, vendar jim je delo oteževalo poleg italijanske oblasti še nesoglasje med njimi. Kljub temu pa so se, kot smo ugotovili, kulturno-prosvetna društva povezovala v različne organizacije. Tudi učiteljstvo, ki je poklicano izobraževati in vzgajati slovenske učence, je bilo seveda na udaru, od tega, da so bili zamenjani z italijanskimi učitelji, do tega, da niso dobili plačila. Tudi oni so v Julijski krajini ustanovili Zvezo slovenskih učiteljskih društev. Kot lahko ugotovljamo naprej, se je fašistično nasilje stopnjevalo do leta 1927, ko so z

zakonom bila prepovedana vsa slovenska društva in oživitve le-teh. Tako je bilo prosvetno izobraževalno delo prisiljeno se skrivati in preseliti v zasebno sfero.

8. ZAKLJUČEK

Če primerjamo opisane institucije v diplomskem delu, ki so v letih 1918–1941 izobraževale odrasle na Slovenskem, lahko rečemo, da so bile ljudske visoke šole nekakšna prelomnica institucionalnega izobraževanja odraslih na Slovenskem. Na razvoj ljudskih visokih šol, ljudskih vseučilišč oz. ljudskih univerz pri nas je vplivala danska Ljudska visoka šola. Če je bila ta na Danskem že v začetku 19. stoletja prva institucionalizirana oblika izobraževanja odraslih, je to postala pri nas šele po prvi svetovni vojni kot ena prvih in pomembnejših institucij za neformalno izobraževanje odraslih. Pri tem pa ne moremo zanemariti vpliva jugoslovanskega prostora, v katerem se je znašlo naše ozemlje po prvi svetovni vojni in s tem tudi izobraževanje odraslih.

V prvem delu smo predstavili kratek opis zgodovine Slovencev v državi »Slovencev, Hrvatov in Srbov« in »Srbov, Hrvatov in Slovencev« (SHS) ter od leta 1929 dalje v Kraljevini Jugoslaviji. Spoznali smo, da je po prvi svetovni vojni izobraževanje odraslih dobilo nove razsežnosti, saj so se morali v novi državi »zoperstaviti« težnjam unitarizma. Glavno gonilno silo razvoja in največji del prebivalstva so predstavljali delavci in kmetje, zato je bila prevladujoča ideja izobraževanja odraslih prav njihovo izobraževanje. Slovensko ozemlje je prizadela tako prva svetovna vojna sama in to, da je izgubila ozemlja. Na teh ozemljih (npr. na Primorskem) se je začelo raznarodovanje, gospodarsko zatiranje in razne oblike nasilja (Nečak in Repe 2003, str. 95–100).

Prav tako spoznamo, da je v gospodarskem smislu slovenski prostor postal iz zaostalega in neperspektivnega dela, kar je predstavljal v Avstro- Ogrski, industrijsko in gospodarsko najbolj razvit del Kraljevine SHS, zato se je pokazala potreba po izobraževanju (precej je bilo polkvalificiranega in nekvalificiranega kadra, ko je šlo za vodilno strokovno osebje in menedžerje, pa je bila slika še slabša) (Jereb in Petek 1999, str. 297–298). Smo pa tudi ugotovili, da je Slovenija dobila dolgo želeno in

pričakovano lastno Univerzo v Ljubljani in druge izobraževalne in kulturne ustanove in kar je morda še bolj pomembno, slovensko šolstvo.

V drugem delu smo se posvetili zakonodaji na področju izobraževanja v obdobju 1918–1941. Tukaj smo ugotovili, da je slovensko ozemlje sicer prišlo v okvir nove države, vendar se šolski sistem ni spremenil in na različnih ozemljih države so nekaj časa celo veljali različni zakoni. Nato so se vrstile konference, sprejeli so tudi več resolucij, dokler ni bil 5. decembra 1929 sprejet Zakon o narodnih šolah, s katerim je bilo poenoteno šolstvo v Kraljevini Jugoslaviji. S tem zakonom je tudi nadaljevalno šolstvo za odrasle dobilo zaledje in se začelo pospešeno razvijati. Prav tako so izšli tudi zakoni za učiteljišča, meščanske šole in za srednje šole.

V naslednjem, tretjem delu, smo spoznali, kdo so bili pobudniki za razvoj izobraževanja odraslih. Pri vseh slovenskih pobudnikih za razvoj tega izobraževanja lahko opazimo, da so poudarjali pomen izobrazbe za slovenskega človeka, saj so menili, da se s tem dvigne kakovost posameznikovega življenja in tudi družbe, v kateri živi in dela, saj ne gre samo za izobraževalno nalogo, ampak tudi vzgojno. Spoznali smo tudi, da se večini zdi pomembno, da so učitelji, ki poučujejo na teh šolah, za to posebej usposobljeni. Izobraževanje je predvsem posvečeno širšim plastem naroda, kar je v Sloveniji pomenilo kmečkemu prebivalstvu in delavstvu. Za omenjeno izobraževanje sta se prizadevala največ dr. Karl Ozvald in dr. Franjo Žgeč. On je celo predvidel razvoj dveh vrst šol, posebej za kmečko prebivalstvo in posebej za delavstvo. Ugotovili smo, da sta oba veliko prispevala k razvoju ljudskih visokih šol (ljudskih vseučilišč oz. ljudskih univerz) v omenjenem času pri nas.

Četrto poglavje prikazuje opis institucij, v katerih so se odrasli izobraževali. Posebej smo opisali strokovne nadaljevalne šole (kmečke in gospodinjske nadaljevalne šole, dekliške krožke, strokovne-obrtne nadaljevalne šole) in izobraževanje delavcev v okviru podjetij.

Spoznali smo, da je na Ptujju že pred prvo svetovno vojno obstajala Gospodinjska šola. Leta 1919 pa sta bila na Gospodinjski šoli načrtovana dva tečaja za deklice in ženske (od šestnajstega do tridesetga leta), ki so se organizirali največkrat pri narodnih šolah. Pouk je bil tako teoretičen kot tudi praktičen, ob zaključku leta pa so priredili slovesnost.

Kar se tiče financiranja, smo ugotovili, da jih je financirala država in banovine, na ministrstvu pa je delovala komisija, ki je sestavljala učne načrte in pravilnike, saj jih je določal minister za prosveto, enako tudi programe, organizacijo in delo, ki je potekalo na kmetijskih in gospodinjskih nadaljevalnih šolah.

Nadalje so učiteljice poleg gospodinjskih nadaljevalnih šol in tečajev ustanovljale dekliške krožke, ki so bili včasih mišljeni tudi kot dopolnilo gospodinjskih nadaljevalnih šol. Pouk so organizirali glede na letni čas, na koncu pa so imeli tekmovanja in športne nastope. Iz zapisanega lahko sklepamo, da so tako gospodinjske in strokovne-obrtne nadaljevalne šole kot tudi dekliški krožki bili namenjeni temu, da se vzgoji dobro in izobraženo ženo – gospodinjo.

Naslednje institucije, ki smo jih opisali, so bile obrtne nadaljevalne šole, v okviru katerih so se ustanovljale tudi trgovske nadaljevalne šole.

Kar se tiče financiranja teh šol, smo ugotovili, da so se vzdrževale s strani državnega in deželnega sklada in tudi s strani občin, tovarn, hranilnic, zadrug, rudnikov, podjetij in premožnejših posameznikov, vendar je na državo vseeno padlo dve tretjini stroškov, tretjino stroškov pa so krili ti donatorji.

Spoznali smo tudi, da so bili mnjenja, da ne morejo mojstri vajencev tako usposobiti, kot jih lahko usposobijo prav te šole.

Srečali smo se s problemom predznanja, saj je to bilo različno ali pa ga celo ni bilo. Prav tako se je izpostavil problem pouka ob večernih urah, ko so vajenci bili že od celega dneva utrujeni in niso mogli slediti pouku. Sam pouk so popestrili z učnimi izleti, katere, kot lahko zasledimo, so imeli zelo radi. Ob koncu leta pa so prirejali tudi razstave.

Tako lahko sklepamo, da na vseh teh šolah ni šlo samo za suhoparen pouk v smislu podajanja znanja – predavanj, temveč tudi za izkustveno učenje in izmenjavo praktičnih znanj, ki so jih vajenci najbolj potrebovali.

Za izobraževanje delavcev v podjetjih se je potreba pokazala zelo kmalu po prvi svetovni vojni, ker je bila Slovenija, kot smo že rekli, v novo nastali državi Kraljevini SHS industrijsko najbolj razviti del, delavci pa polkvalificiran ali celo nekvalificirani.

Bližje smo si pogledali Državno tekstilno šolo v Kranju in Trbovljsko rudarsko nadaljevalno šolo.

Ugotovili smo, da so se zaposleni vpisovali na te šole, ker so želeli pridobiti potrebno strokovno znanje, zaradi napredovanja ali opravljanja svojega dela. Pri rudarstvu pa

je šlo še za dodaten problem, in sicer so bili rudniki v lasti tujcev in kljub državnim zakonom so ti našli luknje v zakonu, da je tako tudi ostalo.

Peto poglavje smo namenili razvoju in delovanju institucij za izobraževanje odraslih, ki so nastale pri nas po zgledu danskih ljudskih visokih šol. Določene družbene spremembe v posameznem kraju pri nas pa so bile tiste, ki so spodbudile nastanek teh ljudskih visokih šol, prav tako pa tudi njihovi spodbujevalci (slovenski kulturniki in intelektualci).

Ljudske visoke šole so nastale iz potreb in želje po organiziranem izobraževanju. Kot najpomembnejša intelektualca, ki sta pustila pečat, kar se tiče teh šol, smo predstavili prizadevanja dveh pedagogov, dr. Karla Ozvalda in dr. Franja Žgeča. Zavzemala sta se za izobraževanje kmečkega in delavskega prebivalstva, ki je predstavljalo največji in tudi najbolj neizobražen del prebivalstva pri nas. Čeprav je bilo slovensko ozemlje večinoma agrarno, je industrija vedno bolj pridobivala na pomenu. Poudarjala sta tako osebni in duhovni razvoj posameznika kakor tudi izobraževanje za določen poklic. Vse to pa naj bi si pridobili ravno v ljudskih visokih šolah.

Spoznali smo, da so se po naših takratnih krajih omenjene ljudske visoke šole različno imenovala. Bilo jih je osem. Najprej je bilo leta 1921 ustanovljeno Ljudsko vseučilišče v Celju, sledila ji je Ljudska univerza Maribor leta 1922, nato Ljudska univerza na Jesenicah istega leta, naslednje leto 1923 je bila ustanovljena Ljudska visoka šola v Ljubljani (leta 1934 se je preimenovala v Ljudsko univerzo v Ljubljani), sledi 1927 Ljudska univerza v Studencih pri Mariboru, leta 1936 Ljudska univerza v Zgornji Kungoti in leta 1937 Ljudska univerza na Ptujju ter Ljudska univerza v Kranju. Ugotovili smo, da financiranje teh institucij ni bilo povsod sistematično urejeno na državni ravni (kot bi bilo danes iz proračunskih sredstev), zato sta bila vsebina in obseg dejavnosti odvisna od lokalne družbene situacije in iznajdljivosti ter sposobnosti vodstva. Ponekod zasledimo (npr. Ljudska univerza v Zgornji Kungoti), da je bila izobraževalna dejavnost v veliki meri odvisna od plačila članov, saj se je financirala iz članarin. Pozitivno pa je bilo to, da so bila v večini ljudskih visokih šol, ljudskih vseučilišč oz. ljudskih univerz določena predavanja oziroma izobraževalne dejavnosti za udeležence brezplačne.

Po vsebinski plati so bili primeri, ko »oblastem« vsebina ni bila sprejemljiva in so jo prepovedali (npr. predavanje g. Lamperta v Ljudski univerzi v Studencih pri

Mariboru), drugače pa je bila ponudba vsebin zelo različna (od strokovno poklicnih vsebin do splošno življenjskih in praktičnih).

Lahko pa zaključimo, da so kot institucionalna oblika izobraževanja odraslih ljudske visoke šole na Slovenskem imele pomembno vlogo pri razsvetljevanju najširših plasti naroda in pri nadaljnjem razvoju izobraževanja odraslih. Spoznali smo, da so te institucije po neformalni poti dajale različna znanja odraslim, tako kmetom kot delavcem.

V šestem poglavju smo ugotavljali, kako je bilo z izobraževanjem učiteljstva. Spoznali smo, da je bilo nadaljnje izobraževanje učiteljev sprva le njihova reakcija na zakonodajo in zahteve po ustanovitvi nadaljevalnih šol, na katerih naj bi poučevalo učiteljstvo, ki naj bi bilo za to posebej usposobljeno. Tako so se učitelji morali nadalje izobraževati v različnih tečajih za različna strokovna področja, glede na posamezne nadaljevalne šole (kmetijske, gospodinjske, obrtne, trgovske).

Prišli smo do zaključkov, da so se učitelji izobraževali na kmetijskih tečajih za učitelje-vrtnarje, metodičnih tečajih, združenih knjigovodskih tečajih JUU, gospodinjskih tečajih, risarskih in merkantilnih tečajih, higienskih tečajih, teoretično- praktičnih pedagoških pevskih tečajih, pevskem tečaju pevskega zbora JUU, rokotvorni pouk in radio, učiteljskih praktičnih kmetijskih tečajih, učiteljskih tečajih za voditelje kmetsko nadaljevalnih šol in samoizobraževalnih tečajih. Takšne so bile tudi teme in vsebine učiteljskih tečajev, ki so bili dobro obiskani. Udeleženci tečajev pa so bili prav tako deležni poučnih izletov, ki so popestrili »sedenje v klopeh«.

V zadnjem, sedmem poglavju diplome, smo opisali še izobraževanje odraslih na Primorskem, ker je imelo to področje specifični položaj. Spoznali smo, da je ta del ozemlja že po prvi svetovni vojni pripadel Italiji in imel zato poseben položaj, različen tudi glede na področje institucionalnega izobraževanja odraslih.

Glede na opisano lahko sklepamo, v kako težkem položaju so bili Slovenci na Primorskem, saj se je kmalu po priključitvi Primorske k Italiji že začel pritisk in raznarodovalna politika s strani Italije, kar se je z leti le stopnjevalo. Kljub vsem italijanskim pritiskom pa se je narodna zavest ohranila. Delovala so razna društva in zveze, dokler niso bila z zakonom, ki je bil sprejet 12. 6. 1927, vsa prepovedana, prav tako tudi vsi njihovi listi, glasila in slovenski tisk.

Zaradi tega zakona se je delovanje umaknilo v ilegalio in zasebno sfero (skrivali so si izposojali in izmenjevali knjige, jih tihotapili v nahrbtnikih čez mejo in sami poučevali svoje otroke v slovenskem jeziku). Tako ugotovimo, da je bilo na Primorskem po prvi svetovni vojni institucionalno izobraževanje odraslih omejeno, saj ni bilo ne nadaljevalnih šol, ne ljudskih visokih šol, odrasli so se srečevali in izobraževali v društvih in zvezah. Naš namen je bil, da ta del zgodovine izobraževanja odraslih na Primorskem tudi izpostavimo.

Spoznali smo, da je v letih 1918–1941 pri nas nastajala mreža institucij za izobraževanje odraslih. Pod vplivom takratne zakonodaje so se razvile določene institucije, ki so bile namenjene izobraževanju odraslih, zlasti delavcem in kmetom. Posebej pa moramo poudariti, da so institucije za izobraževanje odraslih nastajale pod vplivom naših takratnih slovenskih pobudnikov, ki so uspeli v posameznih krajih razviti določene institucije za izobraževanje odraslih. Ti so sledili potrebam razvoja takratnega gospodarstva, razvoju slovenske kulture in jezika. Predvsem spoznamo, da so se odrasli (kmetje in delavci) izobraževali po neformalni poti. Poudarimo pa, da je bil to čas, ko smo Slovenci dobili svojo Univerzo v Ljubljani, ki je dajala formalno pridobljena znanja na različnih znanstvenih področjih. S tem so bile dane v omenjenem času večje možnosti odraslim, da so se izobraževali in vzgajali po formalni in neformalni poti.

9. LITERATURA

Bevk, France (1927, 09. 15.) Samoizobrazba. *Edinost*: glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice, letnik 52, številka 220. URN:NBN:SI:DOC-KS9GHTKV. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Celje in okolica: Ljudsko vseučilišče v Celju (1939, 11. 10.). *Nova doba*, številka 46. URN:NBN:SI:DOC-HLXVITBY. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Celjska kronika: Ljudsko vseučilišče v Celju (1925, 09. 24.). *Nova doba*, številka 105. URN:NBN:SI:DOC-ML22XDGV. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Celjska kronika: Ljudsko vseučilišče v Celju (1927, 10. 04.). *Nova doba*, številka 112. URN:NBN:SI:DOC-S4Y2MQ6P. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Celjske novice: Ljudsko vseučilišče v Celju (1921, 10. 18.). *Nova doba*, številka 121. URN:NBN:SI:DOC-1ER2OFSD. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Dekliški krožek-članicam! (1937, 04. 24.) *Gorenjec*: političen in gospodarski list, letnik 21, številka 17. URN:NBN:SI:DOC-129DYARH. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Dijaški vestnik: Tovariši! (1925, 08. 05.). *Goriška straža*, letnik 8, številka 62. URN:NBN:SI:DOC-41JAB1MD. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Dnevne vesti, Društvo »Prosveta« v Trstu (1922, 02. 21.). *Edinost*: glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice, letnik 47, številka 44. URN:NBN:SI:DOC-0H2A5AGH. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Dnevne vesti: Prepoved učiteljskega tečaja pri Sv. Luciji (1925, 08. 05.). *Edinost*: glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice, letnik 50, številka 183. URN:NBN:SI:DOC-C9Y2TPQB. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Dolenc, Ervin (1997). Kulturni problem slovenstva, *Slovenska kronika XX. Stoletja*. ur. Marjan Drnovšek, Drago Bajt (Ljubljana, Nova revija)

Dolenec, Marija (1929, 03. 07.). Naše delo v dekliških krožkih. *Učiteljski tovariš*, letnik 69, številka 10. URN:NBN:SI:DOC-K3RVX449. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Domače vesti: Poziv vsem književnikom v zasedenem ozemlju! (1920, 10. 09.).

Edinost: glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice, letnik 45, številka 206. URN:NBN:SI:DOC-EMGONHN2. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Domače vesti: Predavanja o elektriki (1922, 04. 15.). *Jutro:dnevnik za gospodarstvo, posveto in politiko*, letnik 3, številka 90. URN:NBN:SI:DOC-BH533M5A. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Dopisi (1919, 07. 13.). *Ptujski list*, letnik 1, številka 15. URN:NBN:SI:DOC-R4HT4FSS. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Dramatični tečaj (1924, 05. 11.). Vesti z Goriškega. *Edinost*: glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice, letnik 49, številka 113. URN:NBN:SI:DOC-69T3BBF0. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Državna tekstilna šola v Kranju (1932, 08. 05.). *Slovenski narod*, letnik 65, številka 176. URN:NBN:SI:DOC-NSUPMXTQ. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Ficko, Majda (1999). Ljudske univerze 1919–1941, v: *Prispevki k zgodovini izobraževanja odraslih: Obdobje med obema vojnama*, ur. Jurij Jug (Kranj: Moderna organizacija)

Franehetti, Engelbert (1907, 09. 20.). Obrtne nadaljevalne šole. *Učiteljski tovariš*, letnik 47, številka 38. URN:NBN:SI:DOC-55IF6JSR. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Godeša, Bojan (1997) Primorsko društveno življenje, v: *Slovenska kronika XX. stoletja*, ur. Marjan Drnovšek, Drago Bajt. Ljubljana: Nova revija

Gospodarski tečaj v Kotljah (1932, 04. 28.). *Učiteljski tovariš*, letnik 72, številka 16. URN:NBN:SI:DOC-DBU3VA6Q. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Gospodarski tečaji (1924, 02. 21.). *Učiteljski tovariš*, letnik 64, številka 8. URN:NBN:SI:DOC-1MB0X1CI. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Gospodinjska šola v Mladiki (1921, 04. 24.). *Ptujski list*, letnik 3, številka 17. URN:NBN:SI:DOC-5IZ2CHYG. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Gospodinjski tečajji za kmetska dekleta (1921, 07. 10.). *Ptujski list*, letnik 3, številka 27. URN:NBN:SI:DOC-PQ9QDI96. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Govekar-Okoliš, M. (2008). Razvoj in pomen ljudskih visokih šol na Slovenskem v letih 1918–1941. *Andragoška spoznanja*, ISSN 1318-5160. letn. 14, št. 1/2, str. 14–25.

Govekar-Okoliš, M. (2008). Vzroki za nastanek množičnega permanentnega izobraževanja. Govekar-Okoliš, M. in Ličen, N. (ur). *Poglavja iz andragogike*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Grčar, Viktor (1934, 06. 01.). Izobrazba našega obrtnega naraščaja. *Učiteljski tovariš*, letnik 74, številka 21. URN:NBN:SI:DOC-7V67ZCGU. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Grum-Skulj, Andreja (1929, 02. 28.). Pokret učiteljic. *Učiteljski tovariš*, letnik 69, številka 9. URN:NBN:SI:DOC-GGVVDWVQ. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Hohnjec, Josip (1931, 08. 05.). Mariborska Prosvetna zveza na Brezjah. *Slovenski gospodar*, letnik 65, številka 32. URN:NBN:SI:DOC-WZUPABXA. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Hojan, Tatjana (1975). *Izobraževanje odrasle mladine 1870–1941*, Slovenski šolski muzej (Ljubljana)

Hojan, Tatjana (1999). Izobraževanje odraslih (1918–1945): Kmečko in gospodinjsko nadaljevalno šolstvo, v: *Prispevki k zgodovini izobraževanja odraslih: Obdobje med obema vojnama*, ur. Jurij Jug (Kranj: Moderna organizacija)

Hreščak, Alojzij (1939, 07. 06.). Zveza slovanskih učiteljskih društev v Trstu. *Učiteljski tovariš*, letnik 79, številka 24. URN:NBN:SI:DOC-W0E22NGC. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Italijanska kulturna barbarstva nad jugoslovenskim narodom (1923, 10. 11.). *Učiteljski tovariš*, letnik 63, številka 41. URN:NBN:SI:DOC-I6938DLY. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Iz Jugoslavije: Ljudskošolskemu učiteljstvu (1922, 01. 19.). *Učiteljski tovariš*, letnik 62, številka 3. URN:NBN:SI:DOC-0WURZ4WA. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Iz Jugoslavije: Obrtne nadaljevalne šole v Ljubljani (1919, 07. 23.). *Učiteljski tovariš*, letnik 59, številka 29. URN:NBN:SI:DOC-3PZVGHSJ. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Iz Jugoslavije: Obrtno nadaljevalne šole (1921, 05. 12.). *Učiteljski tovariš*, letnik 61, številka 20. URN:NBN:SI:DOC-KD0IVD3T. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Izlet rudarske nadaljevalne šole, Iz Trbovelj (1925, 06. 11.). *Jutro*: dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko, letnik 6, številka 134. URN:NBN:SI:DOC-1R1OHCJ0. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Jereb, Janez in Petek Mihael (1999). Izobraževanje zaposlenih v podjetjih na slovenskem 1918–1945, v: *Prispevki k zgodovini izobraževanja odraslih: Obdobje med obema vojnama*, ur. Jurij Jug (Kranj: Moderna organizacija)

Jug, Jurij (1998). Slovensko izobraževanje odraslih od leta 1918 do 1945 v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev ter v Kraljevini Jugoslaviji. v: *Zgodovina izobraževanja odraslih v srednjeevropskih državah: Obdobje med obema vojnama*, ur. Wilhelm Filla, Elke Gruber, Jurij Jug (Kranj: Moderna organizacija)

Jug, Jurij (1999). Pomembni posamezniki na področju izobraževanja odraslih 1918–1945, v: *Prispevki k zgodovini izobraževanja odraslih: Obdobje med obema vojnama*, ur. Jurij Jug (Kranj: Moderna organizacija)

Kaj vse pišejo o učiteljstvu, šoli, prosveti in JUU: Ljubljana dobi poslopje (1938, 04. 07.). *Učiteljski tovariš*, letnik 78, številka 14. URN:NBN:SI:DOC-GW68UJSW. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Kraljevska banska uprava Dravske banovine (1931, 06. 25.). Priglasite se v učiteljske počitniške tečaje - ne zamudite ugodne prilike! *Učiteljski tovariš*, letnik 71, številka 24. URN:NBN:SI:DOC-8U8B0VY1. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Kulturno poslanstvo Ljudske univerze (1937, 01. 29.). *Slovenski narod*, letnik 70, številka 23. URN:NBN:SI:DOC-MMHH0NOA. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Leskovec, M. (2010). *1931 Cerknica – Kmetijsko gospodinjski tečaj (1)*. Dostopno na: <https://stareslike.cerknica.org/2010/07/22/1931-cerknica-%E2%80%93%93%C2%A0kmetijsko%C2%A0gospodinjski%C2%A0tečaj%C2%A01/> (pridobljeno 15. 5. 2011).

Lipnik, Jože (1998). Umetnost in proletarec- Srečko Kosovel, pesnik in politični izobraževalec, v: *Zgodovina izobraževanja odraslih v srednjeevropskih državah: Obdobje med obema vojnama*, ur. Wilhelm Filla, Elke Gruber, Jurij Jug (Kranj: Moderna organizacija)

Ljubljanska kronika: Ljudska univerza (1935, 02. 11.). *Ponedeljski Slovenec*, letnik 8, številka 6. URN:NBN:SI:DOC-CV1RRY5J. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Ljubljanske novice: Javno predavanje (1921, 12. 16.). *Slovenec*: političen list za slovenski narod, letnik 49, številka 285. URN:NBN:SI:DOC-E9FOVGUR. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Ljudska univerza v Celju (1929, 11. 08.). *Slovenski narod*, letnik 62, številka 256. URN:NBN:SI:DOC-9HR4PUFO. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Ljudska univerza v Kranju (1936, 04. 17.). *Slovenski narod*, letnik 69, številka 88. URN:NBN:SI:DOC-EDJDVZUE. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Ljudska vseučilišča (1922, 10. 05.) *Učiteljski tovariš*, letnik 62, številka 40. URN:NBN:SI:DOC-0UYZ7BVT. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Marentič Požarnik, B. (2000). Oddelek za pedagogiko in andragogiko. V Šumi, J. (ur.): *Zbornik Filozofske fakultete 1919–1999*. Ljubljana: Filozofska fakulteta

Mariborske novice, Ljudska univerza v Mariboru (1922, 02. 04.). *Nova doba*, številka 14. URN:NBN:SI:DOC-OLYO38PI. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Mencin, Rudolf (1929, 01. 31.). O kmetiskem* nadaljevalnem šolstvu. *Učiteljski tovariš*, letnik 69, številka 5. URN:NBN:SI:DOC-0Z1AFEF7. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Mencin, Rudolf (1939, 07. 06.). *Deklaracija slovenskega učiteljstva iz leta 1926. in njene miselne osnove. Učiteljski tovariš*, letnik 79, številka 24. URN:NBN:SI:DOC-LF6KDQ00. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Metoda izvenšolskega dela učiteljic v dekliških krožkih (1928, 02. 16.). *Učiteljski tovariš*, letnik 68, številka 7. URN:NBN:SI:DOC-PNN2GU4L. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Mikič, Fedor (1922, 11. 09.). Točna statistika o delovanju ljudskega vseučilišča v Celju v njegovem prvem letu. *Nova doba*, številka 128. URN:NBN:SI:DOC-IGAMIPBT. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

milet (2011). *1941 Begunje – Gospodinjski tečaj*. Dostopno na: <http://stareslike.wordpress.com/2011/03/12/1941-begunje-gospodinjski-tecaj/> (pridobljeno 15. 5. 2011).

Napad na zavod gluhonemih v Gorici (1922, 11. 29.). Domače novice. *Goriška straža*, letnik 5, številka 48. URN:NBN:SI:DOC-LK4IOL6Y. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Naše narodno prosvetno delo: Delavska ljudska visoka šola (1923, 05. 17.). *Učiteljski tovariš*, letnik 63, številka 20. URN:NBN:SI:DOC-YMXY1ZXL. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Naše narodno prosvetno delo: Delavska ljudska visoka šola (1923, 05. 31.). *Učiteljski tovariš*, letnik 63, številka 22. URN:NBN:SI:DOC-JQH4PMZY. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Nećak, Dušan in Repe, Božo (2003). *Oris sodobne obče in slovenske zgodovine*. (Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino)

Nećak, Dušan in Repe, Božo (2005). *Prelom: 1914–1918*. Svet in Slovenci v 1. svetovni vojni. Ljubljana: Sophia

Nećak, Dušan in Repe, Božo (2008). *Kriza*. Svet in Slovenci od prve svetovne vojne do sredine tridesetih let. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete

Nekaj misli k nameravani vpeljavi kratkih kmetijskih tečajev za učitelje- vrtnarje (1925, 03. 26.). *Učiteljski tovariš*, letnik 65, številka 12. URN:NBN:SI:DOC-BLFFKWH1.

Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Novi zakon o osnovnih šolah (1929, 12. 18.). *Slovenski gospodar*, letnik 63, številka 51. URN:NBN:SI:DOC-97C1COKM. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Obrtno nadaljevalne šole (1922, 04. 06.). *Učiteljski tovariš*, letnik 62, številka 14. URN:NBN:SI:DOC-8YETK5T6. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Obrtno nadaljevalne šole (1922, 05. 26.). *Učiteljski tovariš*, letnik 62, številka 21. URN:NBN:SI:DOC-6QWG642U. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Odbor (1939, 11. 17.) Celje in okolica: Ljudsko vseučilišče v Celju. *Nova doba*, številka 47. URN:NBN:SI:DOC-PZWSHL5Y. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Okrožni telovadni nastop (1939, 08. 13.). *Murska krajina*: tednik za gospodarstvo, prosveto in politiko, letnik 8, številka 22. URN:NBN:SI:DOC-0QZX1UAM. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Predavanja prošle sezone v Mariboru (1922, 07. 09.). Kulturni pregled. *Jutro*: dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko, letnik 3, številka 160. URN:NBN:SI:DOC-82OLN2P0. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Pevski zbor UJU ičiteljstva (1930, 07. 10.). *Učiteljski tovariš*, letnik 71, številka 2. URN:NBN:SI:DOC-7AONTFSY. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Pevski zbor Zveze slov. učiteljskih društev (1925, 12. 22.). *Edinost*: glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice, letnik 50, številka 299. URN:NBN:SI:DOC-VZZXTJ8W. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Priprava na resno življenje (1930, 04. 11.). *Slovenec*: političen list za slovenski narod, letnik 58, številka 84. URN:NBN:SI:DOC-VG23W7NV. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Pritisk na slovensko šolstvo v Trstu (1922, 10. 26.). *Učiteljski tovariš*, letnik 62, številka 43. URN:NBN:SI:DOC-5RY4XYGY. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Prosveta: Ljudsko vseučilišče v Celju (1922, 05. 18.). *Nova doba*, številka 56.

URN:NBN:SI:DOC-01VFOSKH. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Prosvetna zveza: Prosvetni tečaj v Dornbergu (1923, 03. 12.). *Goriška straža*, letnik 6, številka 20. URN:NBN:SI:DOC-YYUA70W0. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Prvi samoizobraževalni tečaj Pov. UJU v Ljubljani (1927, 09. 08.). *Učiteljski tovariš*, letnik 67, številka 33. URN:NBN:SI:DOC-9D9G7D9O. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Prvi samoizobraževalni tečaj Pov. UJU v Ljubljani (1927, 09. 08.). *Učiteljski tovariš*, letnik 68, številka 8. URN:NBN:SI:DOC-Z667R7UI. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Radojević, Vi. (1921, 12. 29.). Načrt zakona o narodnih šolah za kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. *Učiteljski tovariš*, letnik 61, številka 53. URN:NBN:SI:DOC-EK4H33II. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Reorganizacija kmečko-nadaljevalnih šol (1938, 09. 08.). *Učiteljski tovariš*, letnik 78, številka 27. URN:NBN:SI:DOC-SKAHCB8S. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Rohrman, Viljem (1922, 02. 16.). Ustanavljanje in organizacija kmetijsko - nadaljevalnih šol. *Učiteljski tovariš*, letnik 62, številka 7. URN:NBN:SI:DOC-VJ1CBJO8. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Rudarska nadaljevalna šola (1938, 10. 26.). *Slovenski narod*, letnik 71, številka 241a. URN:NBN:SI:DOC-Y4M38JA8. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Rudarska šola za izobrazbo paznikov (1919). Pridobljeno s <http://www.siranet.si/detail.aspx?ID=45363>

Sagadin, Janez (1993). *Poglavja iz metodologije pedagoškega raziskovanja*. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport

Sejalci katoliške prosvete (1931, 11. 27.). *Slovenec*: političen list za slovenski narod, letnik 59, številka 271. URN:NBN:SI:DOC-VVUVLKZC. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Serše, Aleksandra (1999). Izobraževanje odraslih obdobje po letu 1918, v: *Prispevki k zgodovini izobraževanja odraslih: Obdobje med obema vojnama*, ur. Jurij Jug (Kranj: Moderna organizacija)

Sijajen uspeh učiteljskih tečajev v Dravski banovini (1931, 09. 03.). *Učiteljski tovariš*, letnik 72, številka 5. URN:NBN:SI:DOC-XYQV57I1. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Skulj, Andrej (1921, 06. 02.). Kmetijski tečaji in še nekaj. *Učiteljski tovariš*, letnik 61, številka 23. URN:NBN:SI:DOC-0LJB573J. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Splošne vesti: Ljudska visoka šola v Ljubljani (1923, 11. 01.). *Učiteljski tovariš*, letnik 63, številka 44. URN:NBN:SI:DOC-NSLVI8PC. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Srečko Kosovel (b.l.). Dostopno na:

https://sl.wikipedia.org/wiki/Sre%C4%8Dko_Kosovel (pridobljeno 2. 7. 2016)

Steska (1916, 12. 28.). Naše obrtno - nadaljevalno šolstvo in njega reforma. *Učiteljski tovariš*, letnik 56, številka 26. URN:NBN:SI:DOC-JWISN0Y7. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Š. Ljubo (1934, 08. 16.). Risarski tečaj za obrtno-nadaljevalne šole. *Učiteljski tovariš*, letnik 74, številka 28. URN:NBN:SI:DOC-U23MDXU7. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Š. Ljubo (1935, 10. 31.). Učiteljski praktični kmetijski tečaj na Grmu. *Učiteljski tovariš*, letnik 75, številka 43. URN:NBN:SI:DOC-ZYGCT8M3. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Š. Ljubo (1936, 05. 07.). Učiteljski tečaj za voditelje kmetsko nadaljevalnih šol. *Učiteljski tovariš*, letnik 76, številka 18. URN:NBN:SI:DOC-FMVM473X. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Šanda, dr. Dragan (1919, 03. 28.). Obris reforme slovenskih srednjih in meščanskih šol. *Učiteljski tovariš*, letnik 59, številka 12. URN:NBN:SI:DOC-22PII4UB. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Šanda, dr. Dragan (1919, 04. 02.). Zgradba slovenskega šolstva. *Učiteljski tovariš*, letnik 59, številka 14. URN:NBN:SI:DOC-DD2081O1. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Šega, I. (1923, 05. 31.). Naše ljudsko vseučilišče. *Učiteljski tovariš*, letnik 63, številka 22. URN:NBN:SI:DOC-X2ZS0DSR Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Tečaj katoliškega dijaštva na Pečinah (1924, 08. 14.). *Goriška straža*, letnik 7, številka 63. URN:NBN:SI:DOC-EKI2AEZC. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Tedenske novice: Abortus (1935, 11. 23.). *Gorenjec*: političen in gospodarski list, letnik 19, številka 47. URN:NBN:SI:DOC-1MKU30YU. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Tul, Vlasta (1999) Izobraževanje odraslih v okviru društev na Goriškem v obdobju med obema vojnama. v: *Prispevki k zgodovini izobraževanja odraslih: Obdobje med obema vojnama*, ur. Jurij Jug. Kranj: Moderna organizacija

Učiteljski tovariš (1934, 04. 19.). letnik 74, številka 35. URN:NBN:SI:DOC-OLPSGGIJ. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Uspehi rudarske šole (1937, 06. 30.). *Jutro*: dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko, letnik 18, številka 149. URN:NBN:SI:DOC-XHX9N9BQ from <http://www.dlib.si>

Vesti z Goriškega: Tečaji za voditelje kmetijsko nadaljevalnih šol (1922, 07. 30.). *Edinost*: glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice, letnik 47, številka 180. URN:NBN:SI:DOC-Q028RFFZ. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Vodstvo obrtno-nadaljevalne šole v Mariboru (1929, 08. 21.). *Slovenski gospodar*: podučiven list za slovensko ljudstvo, letnik 63, številka 34. URN:NBN:SI:DOC-OURYO5DV. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Za ljudsko izobrazbo! (1926, 06. 25.). *Slovenec*: političen list za slovenski narod, letnik 54, številka 142. URN:NBN:SI:DOC-2RKQ3A2E. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Zaključna razstava celjske obrtno-nadaljevalne šole (1930, 04. 30.). *Jutro*: dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko, letnik 11, številka 99. URN:NBN:SI:DOC-4Z5Y2XYR. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Zaključni večer Ljudske univerze v Studencih (1939, 04. 01.). *Slovenski narod*, letnik 72, številka 75a. URN:NBN:SI:DOC-O093V8YJ. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Zakon o izpremembah in dopolnitvah zakona o narodnih šolah z dne 5. dec. 1929 (01.08.1930). *Učiteljski tovariš*, letnik 70, številka 28. URN:NBN:SI:DOC-ZS0Y9PGA. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Zgodovina zavoda (b. l.). *LJUDSKA UNIVERZA V MARIBORU 1922–1941*. Pridobljeno s http://www.azm-lu.si/index.php?option=com_content&task=view&id=22&Itemid=54&limit=1&limitstart=5 (pridobljeno 5. 6. 2011)

Zor, Miroslav (1933, 05. 11.). Počitnice. *Učiteljski tovariš*, letnik 73, številka 18. URN:NBN:SI:DOC-S9XXKMN1. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Zveza dekliških krožkov (1932). *Vestnik slovenske krščansko-socijalne zveze*, letnik 13, številka 11/12. URN:NBN:SI:DOC-RR16B2S7. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Zveza prosvetnih društev: Nesramen napad (1925, 06. 09.). *Edinost*: glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice, letnik 50, številka 85. URN:NBN:SI:DOC-AV7AAWMI. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Zveza slovenskih učiteljskih društev razpuščena. Dnevne vesti (1926, 08. 04.). *Edinost*: glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice, letnik 51, številka 184. URN:NBN:SI:DOC-KDUK5QVB. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>

Žgeč, Franjo (1923). *Problemi vzgoje najširših plasti našega naroda*. Ljubljana: Udruženje jugoslovenskega učiteljstva-poverjeništvo Ljubljana.

IZJAVA O AVTORSTVU IN OBJAVI NA SPLETNIH STRANEH

Spodaj podpisani/podpisana **Brumen Tina** izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom **Razvoj institucionalnega izobraževanja odraslih na Slovenskem v letih 1918–1941** moje avtorsko delo in da se ne strinjam z objavo v elektronski obliki na spletnih straneh Oddelka za pedagogiko in andragogiko.

Kraj in datum: Ljubljana, 15.7.2016

Podpis: